

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NEDL TRANSFER

HN 659M \$

KC 17049

Harvard College Library

ADDED TO THE
PERSIUS COLLECTION
OF
MORRIS HICKY MORGAN

BY
DANIEL B. FEARING
(Class of 1882)
OF NEWPORT

and

Lp 15. 8. 67. 2

Perning pag. 195.

**SELECTA
LATINI SERMONIS
EXEMPLARIA**

E

SCRIPTORIBUS PROBATISSIMIS

AD CHRISTIANÆ JUVENTUTIS USUM OLIM COLLECTA

NUNC VERO

JUSSU REGIS FIDELISSIMI

JOSEPHI I

INSTAURATIS BONARUM ARTIUM STUDIIS

AD LUSITANORUM ADOLESCENTIUM BONUM

DENUO IN LUCEM EDITA

PARS SEXTA

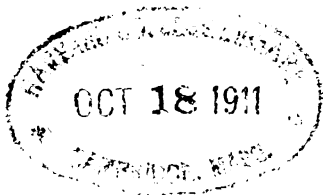
OLISIPONE

EX TYPOGRAPHIA NATIONALI

1867

KC 170419
~~Lp 15, 8, 67, 2~~

1940
1/2

Don. D. B. Fearing.
Newport.

Non auctores modo, sed etiam partes operis elegeris.

QUINTIL., LIB, I, CAP. V.

BOUND MAY 14 1914

VIDA
DE
TITO PHEDRO
LIBERTO
DO IMPERADOR AUGUSTO

Phedro, segundo elle mesmo diz, nasceu em a Thracia, e foi liberto do imperador Octavio, aindaque alguns dizem que o foi de Tiberio; o que parece que se prova do nome de Seiano, em quem ellê falla, e algumas artes em que toca levemente. Não sabemos nada mais especial de sua vida, senão que nos deixou cinco livros de fabulas escriptas á imitação das de Esopo. Sobre o verdadeiro auctor d'ellas houve varias questões entre os criticos, e Pedro Scriverio tem para si, que todas ellas foram composição de Nicolau Peroto, arcebispo de Siponto; mas Gaspar Barthio nos seus *Adversarios*, liv. 36.º, cap. 21.º fez ver evidentemente o contrario. São estas no conceito de ¹ Celario mui proprias para os que principiam a tra-

¹ *Dissert. Academ.*, p. 2, f. 697.
PARS VI

duzir latim, porque são breves, recreiam os meninos, e alem d'isto são elegantes, e bem latinas, de sorte que os homens sabios assentam que ninguém chegou mais á feliz pureza de Terencio do que Phedro. E poeta e escreve em metro mais facil do que os comicos; comtudo tem uma tal simplicidade, que quasi sempre iguala com a prosa; e a ella se podem reduzir todas as suas composições, quasi com a mesma ordem de palavras; comtudo eu sempre advirto que não paremos com os meninos n'estas fabulas, conversações e apologos; porque deve-se olhar ao mais, que é preciso para chegar ao verdadeiro gosto e genio da lingua latina.

Entre as edições de Phedro, que merecem maior louvor, tem o primeiro logar a de Burmano com os commentarios de Gudio, Heinsio e outros, publicada em 1718, em Amsterdam em 8.º, a de Darnet, feita em Amsterdam em 1701, em 4.º, a de Walchio, em Leipsic, em 1751, em 12.º, que traz uma erudita dissertação sobre o estylo de Phedro, e a obrigação de um commentador.

A respeito de Phedro veja-se a *Hist. crit.*, de Walch, cap. 9.º § 2.º, Morhof., *Polyhistor. Litter.*, liv. 4.º, cap. 12.º, n.º 4.º

EX PHÆDRI

FABELLARUM

LIBRO PRIMO

FABULA I

Lupus et Agnus

Ad rivum eundem Lupus et Agnus venerant
Siti compulsi. Superior stabat Lupus;
Longeque inferior Agnus. Tunc fauce improba
Latro incitatus jurgii causam intulit.
Cur, inquit, turbulentam fecisti mihi
Aquam bibenti? Laniger contra timens:
Qui possum, quæso, facere, quid quereris, Lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor.
Repulsus ille veritatis viribus:
Ante hos sex menses, ait, maledixisti mihi.
Respondit Agnus: Equidem natus non eram.
Pater hercule tuus, inquit, maledixit mihi.
Atque ita correptum lacerat injusta nece.

FABULA III

Graculus superbus

Tumens inani Graculus superbia,
Pennas, Pavoni quæ deciderant, sustulit,

Seque exornavit. Deinde contemnens suos,
Immiscuit se Pavonum formoso gregi.
Illi impudenti pennas eripiunt avi,
Fugantque rostris. Male mulctatus Graculus
Redire mœrens cœpit ad proprium genus,
A quo repulsus tristem sustinuit notam.
Tum quidam ex illis, quos prius despexerat:
Contentus nostris si fuisses sedibus,
Et, quod natura dederat, voluisses pati,
Nec illam expertus esses contumeliam,
Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

FABULA IV

Canis natans

Canis per flumen carnem dum ferret natans,
Lympharum in speculo vidit simulachrum suum,
Aliamque prædam ab altero ferri putans,
Eripere voluit. Verum decepta aviditas;
Et, quem tenebat ore, dimisit cibum:
Nec, quem petebat, adeo potuit attingere.

FABULA VIII

Lupus et Grus

Os devoratum fauce quum hæreret Lupi,
Magno dolore victus, cœpit singulos
Illicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem persuasa est jure jurando Gruis,
Gulæque credens colli longitudinem,
Periculosam fecit medicinam Lupo.

Pro quo quum facto flagitaret præmium:
Ingrata es, inquit, ore quæ nostro caput
Incolume abstuleris; et mercedem postulas!

FABULA XII

Cervus cornibus impeditus

Ad fontem Cervus, quum bibisset, restitit,
Et in liquore vidit effigiem suam.
Ibi dum ramosa mirans laudat cornua,
Crurumque nimiam tenuitatem vituperat,
Venantum subito vocibus conterritus
Per campum fugere cœpit, et cursu levi
Canes elusit. Silva tum excepit ferum,
In qua retentis impeditus cornibus
Lacerari cœpit morsibus sævis canum,
Tunc moriens, vocem hanc edidisse dicitur:
O me infelicem! qui nunc demum intelligo,
Ut illa mihi profuerint, quæ despexeram,
Et, quæ laudaram, quantum luctus habuerint.

FABULA XIII

Vulpes et Corvus

Quum de fenestra Corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Ut vidit Vulpes hunc, sic cœpit alloqui:
O qui tuarum, Corve, pennarum est nitor!
Quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,

Emisit ore caseum, quem celeriter
Dolosa Vulpes avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit Corvi deceptus stupor.

FABULA XVIII VEL XIX

Canis parturiens

Canis parturiens, quum rogasset alteram,
Ut foetum in ejus tugurio deponeret,
Facile impetravit. Dein reposcenti locum
Preces admovit, tempus exorans breve,
Dum firmiores catulos posset ducere.
Hoc quoque consumpto, flagitare validius
Cubile cœpit. Si mihi et turbæ meæ
Par, inquit, esse potueris, cedam loco.

FABULA XX

Leo semio confectus

Defectus annis et desertus viribus
Leo quum jaceret, spiritum extremum trahens,
Aper fulmineis ad eum venit dentibus,
Et vindicavit ictu veterem injuriam.
Infestis Taurus mox confodit cornibus
Hostile corpus. Asinus ut vidit ferum
Impune lædi, calcibus frontem exterit.
At ille expirans: Fortes indigne tuli
Mihi insultare: Te, naturæ dedecus,
Quod ferre cogor, certe his videor mori.

FABULA XXIII VEL XXIV

Rana rupta et Bos

In prato quodam Rana conspexit Bovem,
Et, tacta invidia tantæ magnitudinis,
Rugosam inflavit pellem: tum natos suos
Interrogavit, an Bove esset latior.
Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Majore nisu, et simili quæsit modo,
Quis major esset. Illi dixerunt, Bovem.
Novissime indignata, dum vult validius
Inflare sese, rupto jacuit corpore.

FABULA XXV VEL XXVI

Vulpes et Ciconia

Vulpes ad cenam dicitur Ciconiam
Prior invitasse, et illi in patina liquidam.
Posuisse sorbitionem, quam nullo modo
Gustare esuriens potuerit Ciconia.
Quæ Vulpem quum revocasset, intrito cibo
Plenam lagenam posuit. Huic rostrum inserens,
Satiatur ipsa, et torquet convivam famæ.
Quæ cum lagenæ frustra collum lamberet,
Peregrinam sic locutam volucrem acceperamus:
Sua quisque exempla debet æquo animo pati.

EX LIBRO SECUNDO

FABULA IV

Aquila, Feles, et Aper

Aquila in sublimi quercu nidum fecerat:
Feles, cavernam nacta, in media pepererat:
Sus nemoricultrix foetum ad imam posuerat.
Tum fortuitum Feles contubernium
Fraude et scelesta sic evertit malitia.
Ad nidum scandit volucris: Pernicies, ait,
Tibi paratur, fors an et miseræ mihi:
Nam fodere terram quod vides quotidie
Aprum insidiosum, quercum vult evertere,
Ut nostram in plano facile progeniem opprimat.
Terrore effuso, et perturbatis sensibus,
Direpit ad cubile setosæ Suis:
Magno, inquit, in periculo sunt nati tui;
Nam simul exieris pastum cum tenero grege,
Aquila est parata rapere porcellos tibi.
Hunc quoque timore postquam complevit locum,
Dolosa tuto condidit sese cavo.
Inde evagata noctu, suspenso pede,
Ubi esca se replevit, et prolem suam,
Pavorem simulans, prospicit toto die.
Ruinam metuens Aquila ramis desidet:
Aper, rapinam vitans, non prodit foras.
Quid multa? inedia sunt consumpti cum suis,
Felisque catulis largam præbuerunt dapem.

FABULA VII

Muli et Latrones

Muli gravati sarcinis ibant duo.
Unus ferebat fiscos com pecunia,
Alter tumentes multo saccos hordeo.
Ille onere dives, celsa cervice eminet,
Clarumque collo jactat tintinnabulum :
Comes quieto sequitur, et placido gradu.
Subito latrones ex insidii advolant,
Interque cædem ferro Mulum trusitant,
Diripiunt nummos, negligunt vile hordeum.
Spoliatus igitur casus cum fleret suos:
Equidem, inquit alter, me contemptum gaudeo;
Nam nihil amisi, nec sum læsus vulnere.

FABULA VIII

Cervus et Boves

Cervus nemorosis excitatus latibulis,
Ut venatorum fugeret instantem necem
Cæco timore proximam villam petit,
Et opportuno se bovili condidit.
Hic bos latenti: Quidnam voluisti tibi,
Infelix, ultro qui ad necem cucurreris,
Hominumque tecto spiritum commiseris?
At ille supplex: Vos modo, inquit, parcite,
Occasione rursus erumpam data.
Spatium diei noctis excipiunt vices.
Frondem bubulcus adfert; nec ideo videt.
Eunt subinde, et redeunt omnes rustici;

Nemo animadvertit: transit etiam villicus;
Nec ille quidquam sentit. Tunc gaudens ferus,
Bobus quietis agere cœpit gratias,
Hospitium adverso quod præstiterint tempore.
Respondit unus: Salvum te cupimus quidem:
Sed ille, qui oculos centum habet, si venerit,
Magno in periculo vita versatur tua.
Hæc inter, ipse dominus a cœna redit.
Et quia corruptos viderat nuper boves,
Accedit ad præsepe: Cur frondis parum est?
Stramenta desunt. Tollere hæc aranea
Quantum est laboris? Dum scrutatur singula,
Cervi quoque alta est conspicatus cornua,
Quem convocata jubet occidi familia,
Prædamque tollit.

EX LIBRO TERTIO

FABULA II

Panthera et Pastores

Panthera imprudens olim in foveam decidit.
Videre agrestes: alii fastes congerunt,
Alii onerant saxis. Quidam contra miseriti,
Perituræ quippe, quamvis nemo læderet.
Misere panem, ut sustineret spiritum.
Nox insecuta est. Abeunt securi domum,
Quasi inventuri mortuam postridie.
At illa vires ut refecit languidas,

Veloci saltu fovea sese liberat,
Et in cubile concito properat gradu.
Paucis diebus interpositis, provolat;
Pecus trucidant; ipsos pastores necat;
Et cuncta vastans, sævit, irato impetu.
Tum sibi timentes, qui feræ pepercerant,
Damnum haud recusant, tantum pro vita rogant.
At illa: Memint, qui me saxo petierint,
Qui panem dederini: Vos timere absistite:
Illis revertor hostis, qui me læserant.

FABULA IV VEL V

Æsopus et Petulans

Æsopo quidam petulans lapidem impegerrat:
Tanto, inquit, melior. Assem deinde illi dedit,
Sic prosecutus: Plus non habeo, mehercule;
Sed unde accipere possis, monstrabo tibi.
Venit ecce dives, et potens: huic similiter
Impinge lapidem; et dignum accipies præmium.
Persuasus ille fecit quod monitus fuit:
Sed spes fefellit impudentem audaciam;
Comprensus namque, pœnas persolvit cruce.

FABULA X VEL XII

Margarita in sterquilinio

In sterquilinio Pullus gallinaceus
Dum quærit escam, margaritam reperit:
Jaces indigno, quanta res, inquit, loco!
Te si quis pretii cupidus vidisset tui,
Olim redisses ad splendorem maximum.

Ego, qui te inveni, potior cui multo est cibus,
Nec tibi prodesse, nec mihi quidquam potes.

FABULA XI VEL XIII

Apes, et Fuci, Vespa judice

Apes in alta quercu fecerant favos.
Hos Fuci inertes esse dicebant suos.
Lis ad forum deducta est, Vespa iudice:
Quæ genus utrumque nosset cum pulcherrime,
Legem duabus hanc proposuit partibus:
Non inconveniens corpus, et par est color,
In dubium plane res ut merito venerit;
Sed, ne religio peccet imprudens mea,
Alveos accipite, et ceris opus infundite,
Ut ex sapore mellis, et forma favi,
De queis nunc agitur, auctor horum appareat.
Fuci recusant: Apibus conditio placet.
Tunc illa talem sustulit sententiam:
Apertum est, quis non possit, aut quis fecerit.
Quapropter Apibus fructum restituo suum.

FABULA XV VEL XVII

Arborès in Deorum tutela

Olim, quas vellent esse in tutela sua,
Divi legerunt arbores. Quercus Jovi,
Et myrtus Veneri placuit, Phœbo laurea,
Pinus Cybelæ, populus celsa Herculi.
Minerva admirans, quare steriles sumerent,
Interrogavit. Causam dixit Jupiter:
Honorem fructu ne videamur vendere.

At, mehercule, narrabit quod quis voluerit,
Oliva nobis propter fructum est gratior.
Tunc sic Deorum genitor, atque hominum sator:
O nata, merito sapiens dicere omnibus:
Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.

FABULA XVI VEL XIX

Æsopus ad Garrulum

Æsopus, domino solus cum esset familia,
Parare cœnam jussus est maturius.
Ignem ergo quærens, aliquot lustravit domos;
Tandemque invenit, ubi lucernam accenderet.
Tum circumeunti fuerat quod iter longius,
Effecit brevius. Namque recta per forum
Cœpit redire: et quidam e turba garrulus:
Æsope, medio sole, quid cum lumine?
Hominem, inquit, quæro; et abiit festinans domum.

EX LIBRO QUARTO

FABULA I

Mustela et Mures

Mustela, quum annis et senecta debilis,
Mures veloces non valeret assequi,
Involvit se farina, et obscuro loco
Abjecit negligenter. Mus escam putans,

Adsiluit, et compressus occubuit neci:
Alter similiter; deinde periit tertius.
Aliquot secutis, venit et retorridus,
Qui sæpe laqueos, et muscipulam effugerat,
Proculque insidias cernens hostis callidi:
Sic valeas, inquit, ut farina es, quæ jaces.

FABULA II

Vulpes et Uva

Fame coacta Vulpes alta in vinea
Uvam appetebat, summis saliens viribus:
Quam tangere ut non potuit, discedens ait:
Nondum matura est, nolo acerbam sumere.

FABULA VII

Vipera et Lima

In officinam fabri venit Vipera.
Hæc cum tentaret, si qua res esset cibi,
Limam momordit. Illa contumax:
Quid me, inquit, stulta, dente captas lædere,
Omne adsuevi ferrum quæ corrodere?

FABULA VIII

Vulpes et Hircus

Quum decidisset Vulpes in puteum inscia,
Et altiore clauderetur margine;
Devenit Hircus sitiens in eundem locum.
Simul rogavit, esset an dulcis liquor,
Et copiosus? Illa fraudem moliens:

Descende, amice, tanta bonitas est aquæ,
Voluptas ut satiari non possit mea.
Immisit se barbarus. Tum Vulpecula
Evasit puteo, nixa celsis cornibus;
Hircumque clauso liquit hærentem vado.

FABULA XV

Homo et Colubra

Gelu rigentem quidam Colubram sustulit,
Sinuque fovit, contra se ipse misericors:
Namque ut refecta est, necuit hominem protinus.
Hanc alia cum rogaret causam facinoris,
Respondit: Ne quis discat prodesse improbis.

FABULA XIX VEL XXII

Mons parturiens

Mons parturibat, gemitus immanes ciens,
Eratque in terris maxima expectatio.
At ille murem peperit.

FABULA XX VEL XXIII

Formica et Musca

Formica et Musca contendebant acriter,
Quæ pluris esset. Musca sic cœpit prior:
Conferre nostris tu postes te laudibus?
Ubi immolatur, exta prægusto Deum:
Moror inter aras; templa perlustro omnia;
In capite Regis sedeo, cum visum est mihi;
Laboro nihil, atque optimis rebus fruor:

Quid horum simile tibi contingit, rustica?
Est gloriosus sane convictus Deum;
Sed illi, qui invitatur, non qui invisus est.
In Regis memoras te sedere vertice?
Ego granum in hyemem cum studiose congero,
Te circa murum video pasci stercore.
Aras frequentas? nempe abigeris, quo venis.
Nihil laboras? ideo, quum opus est, nihil habes.
Superba jactas, tegere quod debet pudor.
Æstate me lacessis? quum bruma est, siles.
Mori contractam quum te cogunt frigora,
Me copiosa recipit incolumem domus.
Satis profecto retudi superbiam.

EX LIBRO QUINTO

FABULA III

Calvus et Musca

Calvi momordit Musca nudatum caput;
Quam opprimere captans, alapam sibi duxit gravem.
Tunc illa irridens: Punctum volucris parvulæ
Voluisti morte ulcisci: quid facies tibi,
Injuriae qui addideris contumeliam?
Respondit: Mecum facile redeo in gratiam;
Quod non fuisse mentem lædendi scio:
Sed te, contempti generis animal improbum,
Quæ delectaris bibere humanum sanguinem,
Optem necare vel majore incommodo.

FABULA VI

Duo Calvi

Invenit Calvus forte in trivio pectinem.
Accessit alter, æque defectus pilis:
Eia, inquit, in commune, quodcumque est lucri.
Ostendit ille prædam, et adjecit simul:
Superum voluntas favit; sed, fato invido,
Carbonem, ut aiunt, pro thesauro invenimus.

FABULA VIII

Occasio deplota

Cursu volucris pendens in novacula,
Calvus, comosa fronte, nudo corpore,
Quem si occupari as: elapsum semel
Non ipse possit Jupiter reprehendere;
Occasionem rerum significat brevem.
Effectus impediret ne segnis mora,
Finxere Antiqui talem effigiem temporis.

FABULA IX

Taurus et Vitulus

Angusto in aditu Taurus luctans cornibus,
Quum vix intrare posset ad præsepia,
Monstrabat Vitulus, quo se pacto plecteret:
Tace, inquit, ante hoc novi, quam tu natus es.

FABULA X

Venator et Canis

Adversus omnes fortis velocēs feras
Canis quum domino semper fecisset satis,
Languere cœpit annis ingravantibus.
Aliquando objectus hispidi pugnæ suis,
Adripuit aurem: sed cariosis dentibus
Prædam dimisit. Hic tum Venator dolens
Canem objurgabat. Cui senex contra latrans:
Non te destituit animus, sed vires meæ.
Quod fuimus laudas, jam damnas quod sumus.

FABULA XIII

(Apud Gudium II)

Lepores et Ranæ

Aliquando in vilvis, strepitu magno conciti,
Lepores clamant, se propter assiduos metus
Finire velle sitam. Sic quendam ad lacum
Venerunt miseri, quo se præcipites darent.
Adventu quorum postquam Ranæ territæ
Virides in algas misere fugientes ruunt:
Heus, inquit unus, sunt et alii, quos timor
Vexat malorum. Ferte vitam, ut cæteri.

FABULA XXV

(Apud Gudium IV)

Leo et Mus

Leone in silva dormiente, rustici
Luxuriabant Mures. Unus ex iis
Super cubantem casu quodam transiit.
Expergefactus miserum Leo celeri impetu
Arripuit. Ille veniam sibi dari rogat;
Crimen fatetur, peccatum imprudentiæ.
Hoc rex ulcisci gloriosum non putans,
Ignovit, et dimisit. Post paucos dies
Leo, dum vagatur noctu, in foveam decedit.
Captum ut se agnovit laqueis, voce maxima
Rugire cœpit. Cujus immanem ad sonum
Mus subito accurrens: Non est, quod timeas, ait,
Beneficio magno gratiam reddam parem.
Mox omnes artus, artuum et ligamina
Lustrare cœpit, cognitosque dentibus
Nervos rodendo, laxat ingenia artuum.
Sic captum Mus Leonem silvis reddidit.

VIDA

DE

PUBLIO OVIDIO NASAO

Nasceu Publio Ovidio em Sulmona em os Pelignos, no anno de 709, da edificação de Roma, anno em que tambem nasceu o poeta Tibullo. Foi de uma familia da ordem equestre. Estudou a arte oratoria com Aurelio Fusco, e na sua escola declamou com muita aceitação. Tinha grande genio para a poesia; mas para fazer fortuna, renunciou de todo a esta excellente qualidade, obrigado tambem das efficazes reprehensões de seu pae; mas por maior diligencia que fez, sempre prevaleceu o seu genio. Compunha os versos com uma facilidade admiravel; mas não era possivel ter a paciencia de os emendar. Isto seria desculpavel, se n'elles não introduzisse tantas impurezas, que foram o pretexto de que Augusto usou para o desterrar para Tomos, cidade da Europa sobre o Ponto Euxino na bôca do Danubio. Tinha cincoenta e um annos, quando partiu de Roma, e já havia composto então as suas *Metamorphoses*, as quaes, par-

tindo-se, lançou no fogo, ou por effeito de impaciencia, ou pelas não haver aperfeiçoado de todo. Antes do seu desterro, e ao tempo d'elle escreveu muitas poesias, das quaes se perdeu grande parte (oxalá tivesse succedido o mesmo a algumas, que ainda restam!). Uma tragedia, que Ovidio escreveu e intitolou *Medéa*, diz Quintiliano, mostrava de quanto Ovidio era capaz, se antes quizesse moderar o seu engenho, do que condescender com elle. Esta obra perdeu-se. O que nos resta hoje são quinze livros de *Metamorphoses*, que pelas fabelas extensas, que referem, não são muito recommendaveis para o uso da escola. Os livros dos *Amores*, e da *Arte amatoria*, cuja lição se deve evitar, como o mais refinado veneno. Os livros dos *Tristes* são os que devem ter o primeiro logar para a lição da mocidade, depois as *Cartas de Ponto*, e em ultimo logar os livros dos *Fastos*.

Aindaque Ovidio seja o mais engenhoso poeta da antiguidade, comtudo tem grandes defeitos, e o maior é ser muito extenso, e por esta razão muito frouxo, o que nascia da sua viveza e fecundidade, e affectar engenho á custa da regularidade e do decoro. Tudo quanto escrevia lhe agradava; nem tinha animo de corrigir ou mudar . cousa que tivesse escripto; comtudo merece louvou em muita parte das suas obras, como diz

Quintiliano, e nas *Metamorphoses* ha grande numero de logares exquisitos e de bello gosto. O estylo de Ovidio é claro, suave e puro, e verdadeiramente digno da idade em que elle viveu. *Admiranda est in Ovidio orationis puritas, agilitas, facilitas, tam in verbis, quam in sensibus, contextuque: et quando copia, et argumenti varietate abundat, valde propagari potest cognitio latinitatis ex illo auctore*, diz ¹ Boeclero.

As melhores edições de Ovidio são a de Daniel Heinsio feita em Leyden em 1629 e 1620, a de Nicolau Heinsio feita em Amsterdã em 1664, em tres volumes em 12.º, a de Brucardo Cnippingio feita em Leyden em 1670, em 8.º, e tambem a que se fez para uso do delphim.

Sobre este poeta veja-se Rolin, *Historia antiga*, tom. 12.º, art. 2.º, pag. 131, dos poetas latinos, Borrichio, *Consp. Auct. Ling. Latin.*, pag. 38, João Mason em a vida que escreveu d'este poeta, e anda junta ao 3.º tomo das suas obras impressas em Leipsic em 1758, por Fischero.

¹ *Dissert. de Compar. Lat. Ling. facult.*, cap. I, § 15.º

EX P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRO PRIMO

FABULA I

Ante mare et terras, et quod tegit omnia cælum,
Unus erat ~~toto naturæ~~ vultus in orbe,
Quem dixere chaos; rudis, indigestaque moles;
Nec quicquam, nisi pondus iners; congestaque eodem
Non bene junctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan;
Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe;
Nec circumfuso pendebat in aere Tellus
Ponderibus librata suis; nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Quaeque erat et tellus, illic et pontus et aer.
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: nulli sua forma manebat,
Obstabatque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc Deus et sapiens litem (sua cura) diremit:
Nam cœlo terras, et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab æthere cælum.
Quæ postquam evolvit, cæcoque exemit acervo,

Dissociata locis concordī pace ligavit.
Ignea convexi vis et sine pondere cœli
Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.
Proximus est aer illi levitate, locoque.
Densior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui; circumfluus humor
Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.

FABULA II

Sic ubi dispositam (summus pater), ille deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit:
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffudit rapidisque tumescere ventis
Jussit, et ambitæ circumdare littora terræ.
Addidit et fontes, et stagna immensa lacusque,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis:
Quæ diversa locis partim sorbentur ab ipsa,
In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis littora pulsant.
Jussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duæ dextra cœlum, totidemque sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei, totidemque plagæ tellure premuntur:
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu:
Nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit,
Temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
Imminet his aer, qui quanto est pondere terræ,
Pondere aquæ levior, tanto est onerosior igne.

Illic et nebulas, illic consistere nubes
Jussit, et humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aera permisit: vix nunc obsistitur illis,
Cum sua quisque regat diverso flamina tractu,
Quin laniant mundum; tanta est discordia fratrum.
Euros ad auroram, Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, et radiis juga subdita matutinis.
Vesper, et occiduo quæ littora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam, Septemque triones
Horrifer invasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.
Hæc super imposuit liquidum, et gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ fæcis habentem.
Vix ita limitibus discreverat omnia certis,
Cum, quæ pressa diu massa latuere sub ipsa,
Sidera cœperunt toto fulgescere cœlo.
Neu regio foret ulla suis animalibus orba,
Astra tenent cœleste solum, formæque Deorum:
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ:
Terra feras cepit: volucres agitabilis aer.
Sanctius his animal, mentisque capacius altæ,
Deerat adhuc, et quod dominari in cætera posset:
Natus homo est, sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat semina cœli:
Quam satus Japeto, mistam fluvialibus undis,
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaque cum spectent animalia cætera terram:
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri

Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.
Sic, modo quæ fuerat rudis, et sine imagine tellus,
Induit ignotas hominum conversa figuras.

FABULA VI

Affectasse ferunt regnum cœleste Gigantes,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum Pater Omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, et excussit subjectum Pelion Ossæ.
Obruta mole sua cum corpora dira jacerent,
Perfusam multo natorum sanguine terram
Immadvuisse ferunt, calidumque animasse cruorem:
Et, ne nulla suæ stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
Contemptrix Superum, sævæque avidissima cædis,
Et violenta fuit; scires e sanguine natam.

FABULA IX

Quæ pater ut summa vidit Saturnius arce,
Ingemuit; placuitque genus mortale sub undis
Perdere, et ex omni nimbos demittere cœlo.
Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcumque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum: madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis.
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæque sinusque;
Utque manu late pendentia nubila pressit,
Fit fragor, et densi funduntur ab Æthere nimbi.
Nuntia Junonis varios induta colores

Concipit Iris aquas, alimenta^{que} nubibus affert.
Sternuntur segetes, et deplorata coloni
Vota jacent, longique perit labor irritus anni.
Nec cœlo contenta suo est Jovis ira, sed illum
Cœruleus frater juvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes: qui postquam tecta Tyranni
Intravere sui: Non est hortamine longo
Nunc, ait, utendum; vires effundite vestras:
Sic opus est; aperite domos, ac mole remota
Fluminibus vestris totas immitte habenas.
Jusserat: hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrænato vulvuntur in æquora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit: at illa
Intremuit, motuque vias patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indejecta malo; culmen tamen altior hujus
Unda tegit, pressæque latent sub gurgite turres.
Jamque mare, et tellus nullum discrimen habebant;
Omnia pontus erant; deerant quoque littora ponto.
Occupat hic collem; cymba cedit alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat:
Ille super segetes, aut mersæ culmina villæ
Navigat: hic summa piscem deprendit in ulmo:
Figitur in viridi (sic sors tulit) anchora prato:
Aut subjecta tegunt curvæ vineta carinæ:
Et modo qua graciles gramen carpere capellæ,
Nunc ibi deformes pronunt sua corpora phocæ:
Mirantur sub aqua lucos, urbesque, domosque,
Nereides: silvasque tenent delphines, et altis.

Incursant ramis, agitataque robora pulsan-
Nat lupus inter oves: fulvos vehit unda leones:
Unda vehit tigres, nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo.
Quæsitisque diu terris ubi sistere possit,
In mare lassatis volucris vaga decedit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.

FABULA XII

Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti,
Solibus æthereis, altoque recanduit æstu,
Edidit innumeras species; partimque figuras
Reddidit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed tum quoque, maxime Python,
Te genuit: populisque novis, incognite serpens,
Terror eras, tantum spatii de monte tenebas.
Hunc Deus arcitenens, et nunquam talibus armis
Ante, nisi in damis, capreisque fugacibus usus
Perdedit, effuso per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti serpentis nomine dictos.
Hic juvenum quicumque manu, pedibusve, rotave
Vicerat, esculeæ capiebat frondis honorem:
Nondum laurus erat: longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.

EX LIBRO SEGUNDO

FABULA I

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammisque imitante pyropo :
Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat.
Argenti biformes radiabant lumine valvæ.
Materiam superabat opus ; nam Mulciber illic
Æquora cælarat medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, cælumque quod imminet orbi.
Cæruleos habet unda Deos, Tritona canorum,
Proteaue ambiguum, balænarumque prementem
Ægeona suis immania terga lacertis,
Doridaque et natas ; quarum pars nare videtur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos,
Pisce vehi quædam : facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.
Terra viros, urbesque gerit, silvasque ferasque,
Fluminaque, et nymphas, et cætera numina ruris.
Hæc super imposita est cœli fulgentis imago,
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
Venit, et intravit (splendentis) tecta parentis,
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus,
Consistitque procul : neque enim propiora ferebat
Lumina : purpurea velatus veste sedebat
In solio Phœbus claris lucente smaragdīs.
A dextra lævaque Dies, et Mensis, et Annus

Sæculaque, et positæ spatiis æqualibus Horæ,
Verque novum stabat cinetum florente corona :
Stabat nuda Æstas, et spicea sarta gerebat :
Stabat et Autumnus calcatis sordibus uvis,
Et glacialis Hyems canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis juvenem, quibus aspicit omnia, vidit :
Quæque viæ tibi causa ? quid, hac, ait, arce, petisti,
Progenies, Phaethon, haud inficianda parenti ?
Ille refert : Ó lux immensi publica mundi,
Phæbe pater, si das usum mihi nominis hujus,
Pignora da genitor, per quæ tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere jussit ;
Amplexuque dato : Nec tu meus esse negari
Dignus es ; et Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, et illud
Me tribuente feres : promissis testis adesto
Dis juranda palus, oculis incognita nostris.
Vix bene desierat : currus petit ille paternos,
Inque diem alipedum jus et moderamen equorum.
Pœnituit jurasse patrem : qui terque quaterque
Concutiens illustre caput : Temeraria, dixit,
Vox mea facta tua est, utinam promissa liceret
Non dare ! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet, non est tua tuta voluntas :
Magna petis, Phaethon, et quæ non viribus istis
Munera conveniunt, nec tam puerilibus annis :
Sors tua mortalis : non est mortale quod optas.
Nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota :
Deprecor hoc unum, quod vero nomine pœna,

Non honor est: pœnam, Phaethon, pro munere poscis.
 Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
 Ne dubita; dabitur, stygias juravimus undas,
 Quodcumque optaris: sed tu sapientius opta.
 Finierat monitus: dictis tamen ille repugnat,
 Propositumque premit, flagratque cupidine currus.
 Ergo qua licuit genitor cunctatus, ad altos
 Deducit juvenem, Vulcania munera, currus.
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
 Curvatura rotæ, radiorum argenteus ordo.
 Per juga chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
 Clara reperçusso reddebant lumina Phœbo.
 Dumque ea magnanimus Phaethon miratur, opusque
 Perspicit: ecce vigil nitido patefecit ab ortu
 Purpureas aurora fores, et plena rosarum
 Atria; diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
 Lucifer, et cœli statione novissimus exit.
 Tum pater ut terras, mundumque rubescere videret,
 Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ;
 Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 Jussa Deæ celeres peragunt, ignemque vomentes
 Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis
 Quadrupedes ducunt, adduntque sonantia fræna.
 Tum pater ora sui sacro medicamine nati
 Contigit, et rapidæ fecit patientia flammæ:
 Imposuitque comæ radios: præsaque luctus.
 Pectore sollicito repetens suspiria, dixit:
 Si potes his saltem monitis parere parentis,
 Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris:
 Sponte sua properant: labor est inhibere volantes:
 Dum loquor, hesperio positas in littore metas
 Humida nox tetigit: non est mora libera nobis:

Pescimur, et fulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes, et solidis etiam nunc sedibus astas,
Dumque male optatos nondum premis inscius axes,
Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
Occupat ille levem juvenili corpore currum,
Statque super, manibusque datas contingere habenas
Gaudet, et invito grates agit inde parenti.

FABULA I ET II

Interea volucres Pyroëis, Eous, et Æthon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant,
Quæ postquam Tethys fatorum ignara nepotis
Repulit, et facta est immensæ copia cœli,
Corripuere viam, pedibusque per aera motis
Obstantes scindunt nebulas, pennisque levati
Prætereunt ortos isdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat; nec quod cognoscere possent
Solis equi: solitaque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ justo sine pondere naves,
Perque mare instabiles nimia levitate feruntur;
Sic onere insueto vacuos dat in aërè saltus,
Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadrijuges spatium, nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet, nec, qua commissas flectat habenas,
Nec scit qua sit iter, nec si sciat, imperet illis.
Ut vero terras despexit ab æthere summo
Infelix Phaëthon penitus, penitusque jacentes,

Palluit, et subito genua intremuere timore ;
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ,
Et jam ~~mallet~~ equos nunquam tetigisse paternos :
Jam cognoscere genus piget, et valuisse rogando.
Quid faciat ? multum cœli post terga relictum :
Ante oculos ~~plus est~~ : animo metitur utrumque :
Et modo, quos illi fas ~~tam~~ contingere non est,
Prospicit occasus ; interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus, stupet : et nec fræna remittis,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula cœlo,
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.

Et locus in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpius, et cauda flexisque utrimque lacertis,
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigrimadidum sudore veneni
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
Mentis inops, gelida formidine lora remisit :
Quæ postquam summo sensere jacentia tergo,
Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignotæ regionis eunt : quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt ; altoque sub æthere fixis
Incursant stellis, rapiuntque per avia currum :
Et modo summa petunt, modo per declive, viasque
Præcipites, spatio terræ propiore feruntur :
Inferiusque suis fraternos currere Luna
Admiratur equos, combustaque nubila fumant.
Corripitur flammis, ut quæque altissima, tellus,
Fissaque agit rimas, et succis aret adeptis :
Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
Materiamque suo præbet seges arida damno,
Parva queror ; magnæ pereunt cum mœnibus urbes,

Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt, silvæ cum montibus ardent.
Ardet Athos, Taurusque Cilix, et Tmolus, et Oete :
Ardet in immensum geminatis ignibus Ætna.
Tunc vero Phaethon cunctis e partibus orbem
Aspicit accensum, nec tantos sustinet æstus :
Et neque jam cineres ejectatamque favillam.
Ferre potest, calidoque involvitur undique fumo.
Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
Nescit; et arbitrio volucrum raptatur equorum.

FABULA II ET III

At Pater omnipotens Superos testatus et ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem,
Unde solet nubes latis inducere terris,
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat ;
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit, nec quos cœlo demitteret imbres.
Intonat, et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
Exuit, et sævis compescuit ignibus ignes.
Consternuntur equi, et saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic fræna jacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum :
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaethon rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in præceps, longoque per aera tractu
Fertur ; ut interdum de cœlo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.

Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.

FABULA XIII ET XIV

Naiades Hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum.
« Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni,
« Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis. »
At pater obductos luctu miserabilis ægro
Condiderat vultus: et, si modo credimus, unum
Isse diem sine sole ferunt: incendia lumen
Præbebant: aliquisque malo fuit usus in illo.

FABULA XIV ET XV

Viderat Aglauros flavæ secreta Minervæ.
Vertit ad hanc torvi Dea bellica luminis orbes.
Protinus Invidiæ nigro squallentia tabo
Tecta petit. Domus est imis in vallibus hujus
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
Tristis, et ignavi plenissima frigoris, et quæ
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit bello metuenda virago;
Constitit ante domum, neque enim succedere tectis
Fas habet, et postes extrema cuspide pulsat.
Concussæ patuere fores: videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam, visaque oculos avertit. At illa
Surgit humo pigre, semesarumque relinquit
Corpora serpentum, passuque incedit inerti.
Utque Deam vidit, formaque, armisque decoram;

Ingemuit; vultumque ima ad suspiria duxit.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto :
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes :
Pectora felle virent; lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores :
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis :
~~Sed~~ videt ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum, carpitque, et carpitur una,
Suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
Talibus affata est breviter Tritonia dictis :
Infice tabe tua natarum Cecropis unam :
Sic opus est. Aglauros ea est. Haud plura locuta,
Fugit et impressa tellurem repulit hasta :
Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens,
Murmura parva dedit, successorumque Minervæ.
Indoluit : baculumque capit, quem spinea tortum
Vincula cingebant; adopertaque nubibus atris
Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas, et summa papavera carpit,
Afflatuque suo populos, urbesque, domosque
Poliuit, et tandem Tritonida conspicit arcem,
Ingeniisque, opibusque, et festa pace nitentem :
Vixque tenet lacrymas ; quia nil lacrymabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natæ,
Jussa facit, pectusque manu ferrugine tincta
Tangit, et hamatis præcordia sentibus implet ;
Inspiratque nocens virus, piceumque per ossa
Dissipat, et medio spargit pulmone venenum.
(Mœrore) Aglauros mordetur : et anxia nocte.
Anxia luce gemit, lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies incerto saucia sole,
Labitur, et pallent amisso sanguine venæ.

EX LIBRO QUARTO

FABULA XIII ET XIX

(Narravit Perseus) gelido sub Atlante jacentem
Esse locum solidæ tutum munimine molis,
Cujus in introitu geminas habitasse sorores
Phorecydas, unius sortitas luminis usum.
Id se solerti furtim, dum traditur, astu
Supposita cepisse manu : perque abdita longe,
Deviaque, et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos : passimque per agros,
Perque vias vidisse hominum simdlacra, ferarumque
In silicem ex ipsis visa conversa Medusa.
Se tamen horrendæ clypei, quem læva gerebat,
Ære repercusso formam aspexisse Medusæ :
Dumque gravis somnus colubrosque, ipsamque tenebat,
Eripuisse caput collo : pennisque fugacem
Pegason et (fontem) matris de sanguine natos.

EX LIBRO UNDECIMO

FABULA III

Threiciam Bacchus linquens, vineta Timoli,
Tempore, nec caris erat invidiosus arenis.
Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæque frequentant.
At Silenus abest. Titubantem annisque, meroque,

Ruricolæ cepere Phryges, vinctumque coronis
Ad regem duxere Midam : cui Thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum Cceroprio Eumolpo.
Qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per his quinque dies, et junctas ordine noctes.
Et jam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum lætus in agros
Rex venit, et juveni Sitenum reddit alumno.
Huic Deus optanti gratum, sed inutile fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille male usurus donis, ait : Effice, quidquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in atrum.
Annuit optatis, nocifuraque munera solvit
Liber ; et indoluit quod non meliora petisset.
Lætus abit, gaudetque malo Berecynthius heros,
Pollicitique fidem tangendo singula tentat.
Vixque sibi credens, non alta fronde virentem
Ilic detraxit virgam, virga aurea facta est :
Tollit humo saxum, saxum quoque palluit auro :
Contigit et glebam, contactu gleba potenti
Massa fit : arentes Cereris decerpsit aristas,
Aurea messis erat : demptum tenet arbore pomum,
Hesperidas donasse putes : si postibus altis
Admovit digitos, postes radiare videntur :
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis.
Unda fluens palmis Danaen eludere possit :
Vix spes ipse suas anima capit, aurea fingens
Omnia : gaudenti mensas posuere ministri
Extractas dapibus, nec tostæ frugis egentes.
Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
Munera contigerat, Cerealia dona rigeant :

Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes, admoto dente, premebat.
Miscuerat puris auctorem muneris undis,
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divesque, miserque
Effugere optat opes, et quæ modo voverat odit.
Copia nulla famem relevat; sitis arida guttur
Urit, et invisio merito torquetur ab auro.
Ad cœlumque manus, et splendida brachia tollens:
Da veniam, Lenæe pater, peccavimus, inquit:
Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.
Mite Deus numen; Bacchus peccasse fatentem
Restituit, factique fide data munera solvit.
Neve male optato maneat circumlitus auro:
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem,
Perque jugum ripæ labentibus obviis undis
Carpe viam; donec venias ad fluminis ortus:
Spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpusque simul: simul elue crimen.
Rex jussæ succedit aquæ: vix aurea tinxit
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto semine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.
Ille perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit, nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidæ præcordia mentis.
Nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in ascensu, clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.
Pan ipi, dum teneris jactat sua carmina Nymphis,
Et leve cerata modulatur arundine carmen,

Ausus Apollineos præ se contemnere cantus;
Judice sub Tmolo certamen venit ad impar.
Monte suo senior iudex consedit, et aures
Liberat arboribus. Quercu coma cærule tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
Isque Deum pecoris spectans: In iudice, dixit,
Nulla mora est. Calamis agrestibus insonat ille,
Barbaricoque Midan, aderat nam forte canenti,
Carminē deliniit. Post hunc sacer ora resolvit
Tmolus ad os Phœbi: vultum sua silva secuta est.
Ille caput flavum lauro Parnasside vinctus,
Verrit humum Tyrio saturata murice palla,
Distinctamque lyram gemmis et dentibus indis
Sustinet a læva: tenuit manus altera plectrum.
Artificis status iste fuit. Tum stamina docto
Pollice sollicitat: quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharæ submittere cannas.
Iudicium, sanctique placet sententia montis
Omnibus; arguitur tamen, atque injusta vocatur
Unius sermone Midæ: nec Delius aures
Humanam stolidas patitur retinere figuram:
Sed trahit in spatium, villisque albaentibus implet,
Instabilesque illas facit, et dat posse moveri.
Cætera sunt hominis: partem damnatur in unam
Induiturque aures lente gradientis aselli.
Ille quidem celere cupit, turpique pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris:
Sed solitus longos ferro resecare capillos
Viderat hæc famulus; qui, cum nec proderet visum
Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
Nec posset reticere tamen, secedit; humumque
Effodit, et domini quales conspexerit aures,

Voce refert parva, terræque immurmurat haustæ,
Indiciumque suæ vocis tellure regesta
Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus
Cœpit, et ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
Obruta verba refert, dominique coarguit aures.

FABULA X ET XI

Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx
Consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
(Per mare carpit iter. Subita) vertigine Pontus
Fervet, (et, in cursu, nimio jam pondere navis)
Præcipitata ruit, Ceycemque obruit unda.
(Interea) Halcyone superis pia thura ferebat:
Ante tamen cunctos Junonis templa colebat:
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras.
Utque foret sospes conjux suus, utque rediret
Optabat; nullamque sibi præferret. At illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum.
At Dea non ultra pro functo morte rogari
Suslinet: ut manus funestas arceat aris,
Iri, meæ, dixit, fidissima nuntia, vocis.
Vise soporiferam Somni velociter aulam,
Extinctique jube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonem veros narrantia casus.
Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, et arcuato cælum curvamine signans
Tecta petit jussi sub nub latentia regis.
Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni;

Quo nunquam radiis oriens, mediusve, cadensve
Phæbus adire potest; nebulae caligine mixtae
Exhalantur humo, dubiaeque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve sonum reddunt convicia linguae.
Muta quies habitat. Saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes: per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis
Ante fores antri foecunda papavera florent,
Innumeræque herbæ, quarum de lacte soporem
Nox legit, et spargit per opacas humida terras.
Janua, ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota est, custos in limine nullus:
At medio torus est ebено sublimis in antro
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis;
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana jacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, ejectas littus arenas.

Quo simul intravit, manibus obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
Sacra domus: tardaue Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens,
Summaque percutiens nutantia pectora mento,
Excussit tandem sibi se, cubitoque levatus,
Quid veniat, cognovit enim, scitatur. At illa:
Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori;

Somnia, quæ veras æquant imitamine formas,
Herculeæ Trachine jube, sub imagine regis,
Halcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Juno. Postquam mandata peregit,
Iris abit, neque enim ulterius tolerare soporis
Vim poterat: labique ut Somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat, per quos modo venerat arcus.

At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem, simulatoremque figuræ
Morphea. Non illo jussos solertius alter
Exprimit incessus, vultumque sonumque loquendi;
Adjicit et vestes, et consuetissima cuique
Verba; sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
Hunc Icelon Superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat. Est etiam diversæ tertius artis
Phantasos. Ille in humum, saxumque, undamque tra-
bemque,

Quæque vacant anima, fallaciter omnia transit.
Regibus hi, ducibusque suos ostendere vultus
Nocte solent: populos alii, plebemque pererrant;
Præterit hos senior, cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
Eligit, et rursus molli languore solutus,
Deposuitque caput, stratoque recondidit alto.

Ille volat; nullos strepitus facientibus alis
Per tenebras, intraque moræ breve tempus in urbem
Pervenit Æmoniam: positisque e corpore pennis,
In faciem Ceycis abit: formaque sub illa
Luridus, exangui similis cum vestibus udis,
Conjugis ante torum miseræ stetit. Uda videtur
Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.

Tum (propter lectum) fletu super ora refuso,
Hæc ait: Agnoscis Ceyca, miserrima conjux?
An mea mutata est facies nece? respice: nosces;
Inveniesque tuo pro conjugè conjugis umbram.
Nil opis, Halcyone, nobis tua vota tulerunt.
Occidimus. Falso tibi me promittere noli:
Nubibus Ægeo deprendit in æquore navim
Auster, et ingenti jactatam flamine solvit:
Oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen,
Implerunt fluctus. Non hæc tibi nuntiat aucter
Ambiguus: non ista vagis rumoribus audis,
Ipse ego fata tibi præsens mea naufragus edo.
Surge, age: da lacrymas: lugubriaque indue, nec me
Indeploratum sub inania tartara mitte.
Adjicit his vocem Morpheus; quam conjugis illa
Crederet esse sui. Fletus quoque funderè veros
Visus erat: gestumque manus Ceycis habebant.
Ingemit Halcyone lacrymans, motatque lacertos
Per somnum: corpusque petens, amplectitur auras,
Exclamatque: Mane, quo te rapis? ibimus una.
Voce sui, specieque viri turbata, soporem
Excutit: et primo si sit circumspicit illic
Qui modo visus erat. Nam moti voci ministri
Intulerant lumen: postquam non invenit usquam,
Percutit ora manu: laniatque a pectore vestes,
Pectoraque ipsa ferit, nec crines solvere curans
Scidit: et altrici, quæ luctus causa roganti,
Nulla est Halcyone, nulla est, ait: occidit una
Cum Ceyce suo, solantia tollite verba.
Naufragus interiit. Vidi, agnovique, manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fugit: sed et umbra tamen manifesta, virique

Vera mei. Non ille quidem, si quæris, habebat
Adsuetos vultus; nec quo prius ore nitebat.
Pallentem (propter me) et adhuc humente capillo
Infelix vidi. Stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco: et quærit vestigia si qua supersint.

Mane erat: egreditur tectis ad littus: et illum
Mœsta locum repetit, de quo spectarat euntem.
Prospicit; in liquida, spatio distante, tuetur
Nescio quid, quasi corpus, aqua: primoque quid illud
Esset, erat dubium: postquam paulo adpulit unda;
Et quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat;
Quis foret ignorans, quia naufragus, omine mota est;
Et tanquam ignoto lacrymas daret: Heu miser, inquit,
Quisquis es, et si qua est conjux tibi! fluctibus actum
Fit propius corpus. Quod quo magis illa tuetur,
Hoc minus, et minus est mentis; jamjamque propinquat
Admotum terræ, jam quod cognoscere posset,
Cernit: erat conjux. Ille est, ait. Adjacet undis
Facta manu moles, quæ primas æquoris iras
Frangit; et incursus quæ prædelassat aquarum.
Insilit huc: mirumque fuit potuisse; volabat,
Percutiensque levem modo natis aera pennis,
Stringebat summas ales miserabilis undas.
Dumque volat, mœsto similem, plenumque quærelæ
Ora dedere sonum. Superis miserantibus, ambo
Alite mutantur. Fatis obnoxius isdem
Tunc quoque mansit amor; nec conjugiale solutum
Fœdus in alitibus: vivunt, fiuntque parentes:
Perque dies placido, hyberno tempore, septem
Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis.
Tum via tuta maris: ventos custodit, et arcet
Æolus egressu, præstatque nepotibus æquor.

EX FASTORUM

LIBRO SECUNDO

VERS. 383

Silvia vestalis cœlestia pignora partu

Ediderat, patruo regna tenente suo.

Is iubet auferri parvos, et in amne necari.-

Quid facis? Ex istis Romulus alter erit.

Iussa recusantes peragunt lacrymosa ministri:

Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis

Reddidit, hybernis forte tumebat aquis.

Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres. .

Quaque jacent valles, maxime Circe, tuæ:

Huc ubi veherunt (neque enim procedere possunt

Longius) ex illis unus et alter, ait:

*Ah quam sunt similes! ah quam formosus uterque!

Plus tamen ex istis iste vigoris habet.

Si genus arguitur vultu, nisi fallit imago,

Nescio quem e vobis suspicor esse Deum.

At si quis vestræ Deus esset originis auctor;

In tam præcipiti tempore ferret opem.

Ferret opem certe, si non ope mater egeret,

Quæ facta est uno mater et orba die.

Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas

Corpora. Desierat; deposuitque sinu.

Vagierant ambo pariter; sensisse putares.

Hi redeunt udis in sua tecta genis;

Sustinet impositos summa cavus alveus unda.

Heu quantum fati parva tabella tulit!

Alveus in limo silvis appulsus opacis

Paulatim fluvio deficientē sedet.

Arbor erat; remanent vestigia; quæque vocatur

Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

Venit ad expositos (mirum!) lupa foeta gemellos.

Quis credat pueris non nocuisse feram?

Non nocuisse parum est; prodest quoque, quos lupa
nutrit,

Perdere cognatæ sustinuerunt manus.

Constitit: et cauda teneris blanditur alumnis:

Et lingit lingua corpora bina sua.

Marte satos scires; timor abfuit; ubera sugunt;

Nec sibi promissi lactis aluntur ope.

Illa loco nomen fecit; locus ille Lupercal.

Magna dati nutrix præmia lactis habet.

EX LIBRO TERTIO

VERS. 57

Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,

Et Picum expositis sæpe tulisse cibos?

Non ego te, tantæ nutrix Laurentia gentis,

Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.

Martia ter senos proles adoleverat annos :
Et suberat flavæ jam nova barba comæ.
Omnibus agricolis, armentorumque magistris
Iliadæ fratres jura petita dabant,
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierant, animos pater editus auget:
Et pudet in parvis nomen habere casis:
Romuleoque cadit trajectus Amulius ense:
Regnaque longævo restituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit transiliisse Remo.
Jam modo, qua fuerant silvæ pecorumque recessus,
Urbs erat, æternæ cum pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus sanguine natus
Credor, et ut credar pignora multa dabo:
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine mensis erit.
Vox rata fit; patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.

EX TRISTIUM

LIBRO PRIMO

ELEGIA III

Quum subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in Urbe fuit:
Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.
Nec spatium, nec mens fuerat satis apta parandi;
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comites non cura legendi,
Non aptæ profugo vestis, opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit, et est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animi nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum mæstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris:
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque aspiceres, luctus, gemitusque sonabant:
Formaque non taciti funeris intus erat.

Fœmina, virque, meo pueri quoque funere mœrent :

Inque domo lacrymas angulus omnis habet.

Si licet exemplis in parvo grandibus uti :

Hæc facies Trojæ, cum caperetur, erat.

Jamque quiescebant voces hominumque canumque,

Lunaque nocturnos alta gerebat equos.

Hanc ego suspiciens, et adhuc Capitolia cernens,

Quæ nostro frustra juncta fuere Lari :

Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,

Jamque oculis nunquam templa videnda meis,

Dique relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini,

Este salutati tempus in omne mihi :

Et quanquam sero clypeum post vulnera sumo,

Attamen hanc odiis exonerate fugam :

Cœlestique viro, quis me deceperit error,

Dicite, pro culpa ne scelus esse putet.

Ut quod sentitis, pœnæ quoque sentiat auctor :

Placato, possum non miser esse, Deo.

Hac prece adoravi Superos ego; pluribus uxor,

Singultu medios impediens sonos.

Illa etiam antè Lares sparsis prostrata capillis.

Contigit extructos, ore tremente, focos :

Multaque in adversos effudit verba Penates

Pro deplorato non valitura viro.

Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat ;

Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat :

Quid facerem ? blando patriæ retinebar amore :

Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.

Ah ! quoties, aliquo, dixi, properante : Quid urges ?

Vel quo festinas ire, vel unde, vide.

Ah ! quoties certam me sum mentitus habere

Horam, propositæ quæ foret apta viæ.

Ter limen tetigi, ter sum revocatus, et ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe, vale dicto, rursus sum multa locutus,
Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi, meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, quid propero? Scythia est quo mittimur, inquam,
Roma relinquenda est, utraque justa mora est.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur:
Et domus, et fidæ dulcia membra domus:
Quosque ego fraterno dilexi more sodales,
O mihi Thesea pectora juncta fide,
Dum licet, amplectar, nunquam fortasse licebit
Amplius; in lucro est, quæ datur hora mihi.
Nec mora: sermonis verba imperfecta relinquo,
Amplectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor et flemus, cælo nitidissimus alto
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam,
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic doluit Priamus tunc, cum in contraria versus
Ultiores habuit proditiōis equus.
Tum vero exoritur clamor, gemitusque meorum;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Tum vero conjux humeris abeuatis inhærens
Miscuit hæc lacrymis tristia dicta meis.
Non potes avelli; simul hinc, simul ibimus ambo,
Te sequar, et conjux exulis exul ero,
Et mihi facta via est, et me capit ultima tellus,
Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira,
Me pietas, pietas hæc mihi Cæsar erit.

Talia tentabat, sicut tentaverat ante:

Vixque dedit victas utilitate manus.

Egredior, sive illud erat, sive funere ferri,

Squalidus immissis hirta per ora comis.

Illa dolore mei tenebris narratur obortis

Semianimis media procubuisse domo.

Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi

Crinibus, et gelida membra levavit humo;

Se modo, desertos modo deplorasse Penates,

Nomen et erepti sæpe vocasse viri:

Nec gemuisse minus, quam si natæve, meumve

Vidisset structos corpora habere rogos.

Et voluisse mori, moriendo ponere sensus,

Respectuque tamen non periisse mei.

Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt,

Vivat, et auxilio sublevet usque suo.

Tingitur Oceano custos Erymantidos Ursæ,

Æquoreasque suo sidere turbat aquas;

Nos tamen Ionium nostra non findimus æquor

Sponte, sed audaces cogimur esse metu.

Me miserum! Quantis nigrescunt æquora ventis,

Erutaque ex imis fervet arena fretis!

Monte nec inferior proræ, puppique recurvæ

Insilit, et pictos verberat unda Deos.

Pinea texta sonant, pulsi stridore rudentis:

Aggemit et nostris ipsa carina malis.

Navita confessus gelidum pallore timorem,

Jam sequitur victus, non regit arte, ratem.

Utque parum validus non proficientia rector

Cervicis rigidæ fræna remittit equo;

Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ,

Aurigam video vela dedisse rati.

Quod nisi mutatas emiseric Æolus auras,
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul Illyricis læva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quæso, contendere terras,
Et mecum magno pareat unda Deo.
Dum loquor, et cupio pariter, timeoque repelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei vos tantum numina ponti,
Infestumque mihi sit satis esse Jovem.
Vos animum sævæ fessam subducite morti,
Si modo, qui periit, non periisse potest.

EX LIBRO TERTIO

ELEGIA VIII

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum.
Nunc ego Medæ vellem frænare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua.
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Persen; Dædale, sive tuas.
Ut, tenera nostris cedente volatibus aura,
Aspicerem patriæ dulce repente solum:
Desertæque domus vultus, memoresque sodales;
Caraque præcipue conjugis ora meæ.

Stulte, quid hæc frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tibi fertque feretque dies?
Si semel optandum est, Augusti numen adora;
Et quem læsisti, rite precare Deum.
Ille tibi pennasque potest, currusque volucres
Tradere; det redditum, protinus ales eris.
Si precer hæc, neque enim possum majora precari,
Ne mea sint, timeo, vota nodesta parum.
Forsitan hoc olim, cum jam satiaverit iram,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli:
Ex his me jubeat quolibet ire locis.
Nec cœlum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ:
Hei mihi! perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis,
Sive mei causa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia; vixque
Ossa tegit macies, nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hyems,
Is mea membra tenet, nec viribus allevor ullis,
Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente: sed ægra est
Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, et ante oculos velati spectabile corpus
Adstans fortunæ forma videnda meæ.
Cumque locos, moresque hominum cultusque, sonosque
Cernimus, et quid sim, quid fuerimque subit:
Tantus amor necis est, querar ut de Cæsaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA X

Si quis adhuc istic meminit Nasonis adempti,
 Et superest sine me nomen in Urbe meum:
 Suppositum stellis nunquam tangentibus æquor
 Me sciat in media vivere barbaria.
 Sauromatæ cingunt, fera genus, Bessique, Getæque,
 Quæ non ingenio nomina digna meo.
 Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro:
 Ille suis liquidus bella repellit aquis.
 At cum tristis hyems squalentia protulit ora,
 Terraque marmoreo est candida facta gelu:
 Tum patet et Boreas et nix jactata sub Arcto:
 Tum li uet has gentes axe tremente premi.
 Nix jacet, et jactam non sol, pluviæque resolvunt:
 Indurat Boreas, perpetuamque facit.
 Ergo, ubi ~~delicuit~~ nondum prior, altera venit:
 Et solet in ~~moltis~~ hima jacere locis:
 Tantaque commeti vis est Aquilonis, ut ~~altas~~.
 Æquet humo turres, tectaque rapta ferat,
 Pellibus, et sutis arcent mala frigora braccis,
 Oraque de toto corpore sola patent.
 Sæpe sonant moti glaciæ pendente capilli:
 Et nitet inducto candida barba gelu.
 Nudaque ~~consistunt~~ formam servantia testæ
 Vina; nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
 Quid loquar, ut cuncti concrecant frigore rivi,
 Deque lacu fragiles effediantur aquæ?
 Ipse, papyrifero qui non angustior amne,
 Miscetur vasto multa per ora freto,
 Cæruleos ventis latices durantibus Ister
 Congelat; et teotis in mare serpit aquis;

Quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis.
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar; sed quum sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere Pontum,
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est, durum calcavimus æquor;
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondum, Leandre, fuisset;
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt Delphines in auras.
Tollere, conantes dura coercet hyems.
Et quamvis Boreas jactatis insonet alis,
Fluctus in obsessio gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes,
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hære ligatos:
Sed pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas,
Protinus, æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo.
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,
Incustoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ, pecus, et stridentia plaustra,
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura, Laremque suum.

Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucris ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre, aut abducere, perdunt:
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, cum pax est, trepidant formidine belli;
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metui locus hic, quem non videt, hostem:
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio; nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominæ verba legenda suæ.
Aspiceres nudos, sine fronde, sine arbore, campos.
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat cum maximus orbis,
Hæc est in pœnas terra reperta meas?

EX LIBRO QUARTO

ELEGIA V

Vers. 34

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri:
Præbet et incurvo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum,
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet:

Quæque sui jussis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat, facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas;
Et ne sint tristi poma sapore, facit.
Hoc tenuat dentem terram sidentis aratri,
Hoc rigidos silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paulatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas,
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, his frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Non quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt juga sæpe juvenci,
Et domitus fræno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit, et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hæc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum vires afferre recentes;
Nec præconsumptum temporis esse malis:
Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent,
Fert bene præcipientis navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus;
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante,
Quæ mala sunt longa multiplicata die.

Credite, deficio; nostroque a corpore (quantum
Anguror) accedunt tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat.
Vix habeo tenuem, quæ tegat ossa cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales:
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum.
Sic mala, quæ video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quæ me soletur in istis:
Hæc fore morte mea non diuturna mala.

EX LIBRO PRIMO

DE PONTO

EPISTOLA IX AD SEVERUM

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roges quid agam; si persequar omnia, flebis.
Summa satis nostri sit tibi nota mali.
Vivimus assiduus expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsus sum miles in exule solus:
Tuta, neque invideo, cætera turba latet.

Quoque magis nostro venia dignere libellos,
Hæc in procinctu carmina facta leges.
V. 27. Ut careo vobis Scythicas detrusus in oras,
Quatuor autumnos Pleias orta facit:
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem, quærit et illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor, amici,
Nunc mihi cum cara conjuge nata subit:
Atque domo rursus pulchræ loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis prævidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit æquata porticus omnis humo.
Gramina nunc pulchros campi spectantis in hortos,
Stagnaque et Euripi, virgineusque liquor.
At (puto) sic urbis misero est erepta voluptas,
Quodlibet ut saltem rure frui liceat,
Non meus amissos animos desiderat agros.
Ruraque Peligno conspicienda solo,
Nec quos piniferis positos in montibus hortos
Spectat Flaminiae Claudia juncta viæ.
Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quædam,
Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis, utinam contingere posset,
Hic saltem profugo gleba colenda mihi:
Ipse ego pendentes (liceat modo) rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolæ sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ norunt verba juvenci,
Adsuetas illis adjiciamque, minas.

Ipse manu capulum pressi moderator aratri,
Experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
Et dare, quas sitiens combibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem.
Discrimen murus, clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nerunt fatales fortia fila Deæ.
Te modo campus habet, densa modo porticus umbra;
Nunc, in quo ponis tempora rara, forum;
Umbria te revocat, nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit ab Urbe rata.
Forsitan hoc optes, ut justam supprimat iram
Cæsar, et hospitium sit tua villâ meum.
Ah nimium est quod, amice, petis! moderantius opta;
Et voti, quæso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia: bello
Detur; erit nostris pars bona dempta malis.

EX LIBRO SECUNDO

EPISTOLA IV AD ATTICUM

Accipe colloquium gelido Nasonis in Istro,
Attice, iudicio non dubitate meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
Deserit an partes languida cura suas?

Non ita Di mihi sunt testes, ut credere possim,
Fasque putem jam te non meminisse mei.
Ante meos oculos præsto est tua semper imago,
Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor,
Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis visæ sermonibus horæ,
Sæpe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Sæpe tuas venit factum modo carmen ad aures :
Et nova judicio subdita musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam,
Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus lima rasmus liber esset amici,
Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos cunctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Æaciden Actoridenque fuit.
Non ego, si biberes securæ pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citior brumali sidere, noxque
Tardior hybernia solstitialis erit :
Nec Babylon æstus, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Pæstanas vincet odore rosas :
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum,
Non ita pars fati candida nulla mei est.
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tueare sodalem,
Qua licet, et quantum non onerosus ero.

VARIAE

EX OVIDIO SENTENTIAE

Donec eris felix, multos numerabis amicos :

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Principiis obsta ; sero medicina paratur,

Cum mala per longas invaluere moras.

Nascitur exiguus, sed opes acquirit eundo,

Quaque venit, multas accipit amnis aquas.

Tabida consumit ferrum, lapidemque vetustas,

Nullaque res majus tempore robur habet.

Terretur minimo pennæ stridore columba

Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.

Nec procul a stabulis audet discedere, si qua

Excussa est avidi dentibus agna lupi.

Quo quisque est major, magis est placabilis iræ,

Et faciles motus mens generosa capit.

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat

Jupiter, exiguo tempore inermis erit.

Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte,

Respuat, atque odio verba monentis habet.

Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,

Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.

Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu,

Et teritur pressa vomer aduncus humo :

Quid magis est durum saxo ? quid mollius unda ?

Dura tamen molli saxa cavantur aqua.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit :
Injicietque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.
Sint procul a nobis juvenes ut formina:compti,
Fine coli modico forma virilis amat.
Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuant nulla gaudia parte malum ;
Nempe dat, et quodcumque libet fortuna, rapitque ;
Irus et est subito, quid modo Cræsus erat.
Ingenium quondam fuerat pretiosius auro ;
Nunc est barbaries grandis habere nihil.
Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formæ damna rependo meæ.
Fertilior seges est alieno semper in agro,
Vicinumque pecus grandius uber habet.
Dum vires, animique sinunt, tolerate labores ;
Jam veniet tacito curva senecta pede.
Venturæ memores jam nunc estote senectæ ;
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Terra salutiferas herbas, eademque nocentes
Nutrit, et urticæ proxima sæpe rosa est.
Quæritur Ægisthus, quare sit factus adulter ?
In promptu causa est, desidiosus erat.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
Et vitium capiant, ni moveantur aquæ.
Nescio quæ natale solum dulcedine cunctos
Detinet, immemores nec sinit esse sui.
Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,
Ut volucris vacuo quicquid in orbe patet.

Cum mora dat vires, teneras quoque percoquit uvas,
Et validas segetes, quæ fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spatiantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit :
Tunc poterat manibus summa tellure revelli,
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.
Dextera præcipue capit indulgentia mentes,
Asperitas odium, sævaque bella movet.
Odimus accipitrem, qui vivit semper in armis ;
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis, hirundo,
Quasque colat turres Chaonis ales habet.
Vivimus instabiles, nec in una sede moratur.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Triste lupo stabulis.....

FINIS EXCERPTORUM EX OVIDIO

VIDA

DE

PUBLIO VIRGILIO MARÃO

Nasceu Virgilio em uma aldeia, chamada Andes, perto de Mantua em o anno da edificação de Roma 684. Seus paes foram de muito humilde condição. Passou os primeiros annos em Cremona, e depois de haver passado algum tempo em Milão, foi a Napoles, onde estudou as letras latinas e gregas com grande cuidado, e depois as mathematicas e a medicina. Havendo sido lançado de sua casa e de um pequeno campo que possuia quando se distribuiram as terras de Mantua e Cremona pelos veteranos de Augusto, foi a primeira vez a Roma, e por intercessão de Mecenas e Polião, protectores das pessoas de letras, lhe foi restituído o seu patrimonio. Isto deu logar á sua primeira ecloga, e o fez conhecer a Augusto, a quem n'ella fazia um singular elogio, testemunho do seu agradecimento. No fim de tres annos acabou as suas Eclogas, obra da admiravel delicadeza, e que mostrava o que se devia esperar da penna de

um escriptor que unia as graças naturaes com a diligencia da emenda. Mecenas, que tinha muito gosto da poesia, e havia conhecido o merecimento de Virgilio, o obrigou a emprehender uma obra maior. Foram as suas Georgicas. N'ellas trabalhou sete annos inteiros, e para o fazer com maior sossego se retirou a Napoles. Esta obra é a mais completa de todas as que elle nos deixou, ou para o dizer melhor, de quantas poesias latinas se têm composto jamais, pela belleza, perfeição, delicadeza e gosto do estylo. Polia Virgilio as suas obras com um cuidado incrível, e elle fez que Virgilio desse em os latinos o melhor numero da boa poesia e ensinasse com o seu exemplo qual devia ser a versificação exacta, doce, harmoniosa e viva. Começou depois o seu poema da Eneida: n'elle gastou onze ou doze annos; e voltando Augusto da guerra contra os cantabros, obrigou a Virgilio que lhe desse o seu poema, o que fez, obrigando a este imperador derramar copiosas lagrimas. ouvindo o excellente logar do livro sexto, em que se contém o elogio de Marcello. Depois de Virgilio haver acabado a Eneida, tinha destinado tres annos para a rever e polir de todo; e indo com este designio para a Grecia, encontrou Augusto em Athenas que o obrigou a segui-lo a Roma. Mas no caminho adoeceu gravemente, e ficando em Brun-

duzio se lhe aggravou mais a sua enfermidade, e sentindo-se perto da morte pediu a sua Eneida e alguns manuscritos a fim de os queimar. Não lh'os querendo trazer como pedia, ordenou em seu testamento que os queimassem. Porém Tuca e Vario, seus amigos, lhe representaram que Augusto o não consentiria, e attendendo Virgilio a isto lhes legou os mesmos escriptos, com a condição de que os deixariam todos em o mesmo estado em que estavam. Morreu Virgilio em Brundisio no anno de 735 da edificação de Roma, tendo 52 annos de idade.

São innumeraveis os louvores que em todo o tempo têm dado os homens sabios a este poeta, e apesar da inveja e da ignorancia, têm convindo todos em que é o principe dos poetas entre os latinos, e que se não excede a Homero em invenção ao menos em outras qualidades lhe é muito superior, e uma d'ellas é a perfeição, suavidade, harmonia e graça dos seus versos. A sua latinidade é purissima, e o seu estylo tem todas as virtudes que se podem desejar, e até pela sua modestia e decencia com que escreve parece o unico poeta digno de ser lido pela mocidade.

São muitas as edições d'este poeta. Nós recommendámos a de Nicolau Heinsio, feita em Amsterdam em 1661, em 12.º, e em 1675, com as notas

de Servio, por diligencia de Jacob Emenessio em tres tomos de 8.º, a de Masevissio em Cantuaria em 1701, a de Padua feita em 1721, muito accommodada para o uso das escolas, e igualmente a de Paris feita em 1748.

Sobre este poeta veja-se Morhof., *Polyhistor. litterar.*, liv. 4, cap. 11, n.º 14, Walchio, *Hist. crit.*, cap. 10, § 4, Rolin, *Hist. ant.*, tom. 12.º, pag. 101.

EX P. VIRGILII MARONIS

BUCOLICIS

ECLOGA I

Me. Tytere, tu patulæ recubans sub tegmine fagi
 Silvestrem tenui musam meditaris avena.
 Nos patriæ fines, et dulcia linquimus arva:
 Nos patriam fugimus; tu, Tytere, lentus in umbra
 Formosam resonare doces Amaryllida silvas.
Ti. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit:
 Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
 Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
 Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
 Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.
Me. Non equidem invideo, miror magis, undique totis
 Usque adeo turbatur agris: en ipse capellas
 Protinus æger ago, hanc etiam vix, Tityre, duco.
 Hic inter densas corylos modo namque gemellos
 Spem gregis, ah! silice in unda connixa relquit.
 Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset,
 De cœlo tactas memini prædicere quercus.
 Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.
 Sed tamen iste Deus qui sit da, Tityre, nobis.
Ti. Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
 Stultus ego huic nostræ similem, quo sæpe solemus
 Pastores ovium teneros depellere fœtus.
 Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos
 Noram, sic parvis componere magna solebam.
 Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
Me. Ecquæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?
Ti. Libertas : quæ sera tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat :
Respexit tamen, et longo post tempore venit :
Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatehor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.
Quamvis multa meis exiret victima septis,
Pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat.
Me. Mirabar, quid mœsta deos, Amarylli, vocares,
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat : ipse te, Tityre, pinus,
Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.
Ti. Quid facerem ? neque servitio me exire licebat,
Nec tam præsentem alibi cognoscere Divos.
Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti :
Pascite, ut ante, boves, pueri ; submitte tauros.
Me. Fortunale senex, ergo tua rura manebunt,
Et tibi magna satis ; quamvis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducatur pascua junco.
Non insueta graves tentabunt pabula fœtas,
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes,
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras :

Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Ti. Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in littore pisces :

Ante, pererratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.

Me. At nos hinc alii sitientes ibimus Afros ;
Pars Scythiam, et rapidum Cretæ veniemus Oaxen,
Et penitus toto divisos orbe Britannos.

En unquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas ?

Impius hæc tam culta novalia miles habebit ?
Barbarus has segetes ? En, quo discordia cives
Perduxit miseros ! en queis consevimus agros !
Insere nunc, Melibœe, pyros, pone ordine vites ;

Ite meæ, quondam felix pecus, ite capellæ :
Non ego vos posthac viridi projectas in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo :
Carmina nulla canam : non, me pascente, capellæ,
Florentem, cytisum, et salices carpētis amaras.

Ti. Hic tamen hac mecum poteris requiescere nocte
Fronde super viridi : sunt nobis mitia poma,
Castanæ molles, et pressi copia lactis.

Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA IV

Sicelides Musæ, paulo majora canamus.
Non omnes arbusta juvant, humilesque myricæ.

Si canimus silvas, silvæ sint consule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc ævi, te consule, inibit
Pollio, et incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri:
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille Deum vitam accipiet, Divisque videbit
Permistos heroas, et ipse videbitur illis;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera, nec magnos metuent armenta leones;
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores:
Occidet et serpens, et fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
At simul heroum laudes, et facta parentis
Jam legere, et quæ sit poteris cognoscere virtus:
Molli paulatim flavescet campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva.
Et duræ quereus sudabunt roscida mella.
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis.
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera, quæ vehat, Argo

Delectos heroas : erunt etiam altera bella :
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipse mari vector ; nec nautica pinus
Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem :
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator,
Nec varios discet mentiri lana colores :
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto :
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia sæcla, suis dixerunt, currite, fuis,
Concordes stabili fatorum numine Parcæ :
Aggredere, ó magnos, aderit jam tempus, honores,
Cara Deum soboles, magnum Jovis incrementum.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum :
Aspice, venturo lætentur ut omnia sæclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et quantum sat erit tua dicere facta !
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus : huic mater quamvis, atque huic pater, adsit :
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan Deus Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem :
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer, cui non risere parentes,
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

EX GEORGICORUM

LIBRO PRIMO

VERS. 125

Ante Jovem nulli subigebant arva coloni :
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat : in medium quærebant : ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarique lupos jussit, pontumque moveri ;
Mellaque decussit foliis, ignemque removit ;
Et passim rivis currentia vina repressit ;
Ut varias usus meditando extunderet artes.
Paulatim, et sulcis frumenti quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas :
Navita tum stellis numeros, et nomina fecit.
Tum laqueis captare feras, et fallere visco
Inventum, et magnos canibus circumdare saltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem
Alta petens, pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina serræ :
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.
Tum variæ venere artes. Labor omnia vincit
Improbis, et duris urgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram

Instituit; cum jam glandes atque arbuta sacrae
Deficerent silvæ, et victum Dodona negaret.
Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna 276.
Felices operum. Quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque satæ; tum partu Terra nefando
Cœumque, Japetumque creat, sævumque Typhœa;
Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter Pater extractos disjecit fulmine montes.

EX LIBRO SECUNDO

VERS. 323

Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis:
Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt:
Tum Pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes
Magnus alit, magno commistus corpore, fœtus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris: . . .
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus: superat tener omnibus humor:
Inque novos soles audent se gramina tuto
Credere: nec metuit surgentes pampinus Austros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi

Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim; ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, et hybernis parcebant flatibus Euri:
Cum primæ lucem pecudes hauseres, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immissæque feræ silvis, et sidera Cœlo.

458. O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolæ! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus undam,
Nec varios inbiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreiaque æra,
Alba nec Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi;
At secura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, parvoque assueta juvenus:
Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
Justitia excedens terris, vestigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant; cœlique vias et sidera monstrent;
Defectus solis varios; lunæque labores;
Unde tremor terris: qua vi maria alta tumescant,
Objicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant;
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hyberni; vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Sin, has ne possim naturæ accedere partes,

Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis,
Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem, silvasque inglorius. O ubi campi,
Sperchiusque, et virginibus bacchata Lacænis
Taygeta! o, qui me gelidis in vallibus Hæmi.
Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes, et inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari!
Fortunatus et ille, Deos qui novit agrestes,
Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque sorores!
Illum non populi fascēs, non purpura regum
Flexit, et infidos agitans discordia fratres,
Aut conjurato descendens Dacus ab Istro:
Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit: nec ferrea jura,
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum; penetrant aulas, et limina regum.
Hic petit excidiis urbem, miserosque Penates,
Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatur enim) plebisque patrumque
Corripuit: gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exsilioque domos, et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quærunt sub sole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro.
Hinc anni labor, hinc patriam, parvosque nepotes
Sustinet; hinc armenta boum meritosque juvenecos.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.
Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande sues læti redeunt; dant arbuta silvæ;
Et varios ponit fœtus autumnus; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam servat domus; ubera vaccæ
Lactea demittunt, pinguesque in gramine læto
Inter se adversis luctantur cornibus hœdi.
Ipse dies agitat festos, fususque per herbam,
Ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat: pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaque agresti nudant prædura palæstra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:

Hanc Remus et frater: sic fortis Hetruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, et ante
Impia quam cæsis gens est epulata juvencis;
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
Impositos duris crepitare incudibus enses.

EX LIBRO TERTIO

VERS. 163

Tu quos ad studium, atque usum formabis agrestem,
Jam vitulos hortare, viamque insiste domandi;
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici subnecte; dehinc, ubi libera colla
Servitio assuerint, ipsis e torquibus aptos
Junge pares, et coge gradum conferre juvencos:
Atque illis jam sæpe rotæ ducantur inanes
Per terram; et summo vestigia pulvere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, et junctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec vescas salicum frondes, ulvamque palustrem;
Sed frumenta manu carpes sata: nec tibi fœtæ
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ:
Sed tota in dulces consument ubera natos.

Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
Aut Alphaea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantes:
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frænos audire sonantes.
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris,

Audiat: inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, et jamque tremens, et jam inscius ævi.

At, tribus exactis, ubi quarta accesserit æstas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis: tum cursibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena.

202 Hic vel ad Elei metas, et maxima campi
Sudabit spatia, et spumasaget ore cruentas;
Belgica vel molli mellus feret esseda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis sinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos: prensique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.

Hoc satis armentis: superat pars altera 286 curæ.
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis hunc addere rebus honorem.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc 294 ore sonandum.
Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondosa reducit æstas:
Et multa duram stipula, filicumque maniplis
Sternere subter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpesque podagras.
Post hinc digressus, jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, fluvios præbere recentes;
Et stabula a ventis hyberno opponere soli
Ad medium conversa diem: cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hæc quoque non cura nobis levior tuenda;

Nec minor usus erit: quamvis Milesia magno
 Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.
 Densior hinc soboles; hinc largi copia lactis.
 Quo magis exhausto spumaverit ubere mulctra,
 Læta magis pressis manabunt flumina mammis.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
 Cinyphii tondent hyrci, setasque comantes
 Usus in castrorum, et miseris velamina nautis-
 Pascuntur vero silvas, et summa Lycæi,
 Horrentesque rubos, et amantes ardua dumos.
 Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosque
 Ducunt, et gravido superant vix ubere limen.
 404 Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
 Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum
 Pasee sero pingui: nunquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum,
 Aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
 Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros:
 Et canibus leporem, canibus venabere damas.
 Sæpe volutabris pulsos silvestribus apros
 Latratu turbabis agens, montesque per altos
 Ingentem clamore premeas ad retia cervum.

Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
 Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
 Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
 Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit:
 Aut tecto assuetus coluber succedere, et umbræ,
 Pestis acerba boum, pecorique aspergere virus,
 Fovit humum: cape saxa manu, cape robora, pastor,
 Tollentemque minas, et sibila colla tumentem
 Dejice: jamque fuga timidum caput abdidit alte,
 Cum medii nexus, extremæque agmina caudæ

Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea convolvens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus alvum :
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus Austris,
Stagna colit: ripisque habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluviem, rinisque loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terræque ardore dehiscunt,
Exilit in siccum; et flammantia lumina torquens
Sævit agris, asperque siti, atque exterritus æstu.
Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Nec dorso nemoris libeat jacuisse per herbas :
Cum positis novus exuviis, nitidusque juvena
Volvitur, at catulos tectis, aut ova relinquens,
Arduus ad solem, et linguis micat ore trisulcis.

Morborum quoque te causas, et signa docebo :
Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum persedit, et horrida cano
Bruma gelu : vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, et hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco pluviis pecus omne magistri
Perfundunt : udisque aries in gurgite villis
Mersatur; missusque secundo defluit amni :
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti ac sulphura viva,
Idæasque pices, et pingues unguine ceras,
Scillamque, helleborosque graves, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os : alitur vitium, vivitque tegendo :
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor

Abnegat, et meliora Deos sedet omnia poscens.

Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atque artus depascitur arida febris;
Profuit incensos æstus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Quam procul, aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et seræ solam decedere nocti:
Continuo ferro culpam compesce, priusquam
Dira per incautum serpent contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem ruit æquore turbo,
Quam multæ pecudum pestes: nec singula morbi
Corpora corripiunt; sed tota æstiva repente,
Spemque, gregemque simul, cunctamque ab origine
gentem.

Tum sciat, aerias Alpes, et Norica si quis
Castella in tumulis, et lapidis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumnus incanduit æstu;
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Corrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex: sed ubi ignea venis
Omnibus acta sitis, miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore Deum medio stans hostia ad aram,

Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros:
Aut si quam ferro mactaverat ante Sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates;
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque jejuna sanie infusatur arena.
Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix studiorum, atque immemor herbæ
Victor equus, fontesque avertitur, et pede terram
Crebra ferit: demissæ aures, incertus ibidem
Sudor; et ille quidem moriturus frigidus: aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus,
Sic in processu cœpit crudescere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis: imaque longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, et obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere corno
Lenæos: ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio; furiisque relecti
Ardebant: ipsique suos jam morte sub ægra
(Di meliora piis, erroremque hostibus illum!)
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit, et mistam spumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus: it tristis arator,
Mœrentem abjungens fraterna morte juvenum,

Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
 Non umbræ altorum nemorum, non mollia possunt
 Prata movere animum, non qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis: at ima
 Solvuntur latera, atque oculos stupor urget inertes,
 Ad terramque fluit devexo pondere cervix.

Quid labor, aut benefacta juvant, quid vomere terras
 Invertisse graves? atqui non Massica Bacchi
 Munera, non illis epulæ nocuere repostæ:
 Frondibus et victu pascuntur simplices herbæ.
 Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina; nec somnos abrumpit cura salubres.

Tempore non alio, dicunt, regionibus illis
 Quæsitæ ad sacra boves Junonis, et uris
 Imparibus ductos alta ad donaria currus
 Ergo ægre rastris terram rimantur: et ipsis
 Unguibus infodiunt fruges: montesque per altos
 Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupus insidias explorat ovilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
 Cura domat: timidi damæ, cervique fugaces,
 Nunc interque canes, et circum tecta vagantur.
 Jam maris immensi prolem et genus omne natantum
 Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctu
 Proluit: insolitæ fugiunt in flumina Phocæ.
 Interit et curvis frustra defensa latebris
 Vipera, et attoniti squamis astantibus hydri.
 Ipsis est aer avibus non æquus, et illæ
 Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.

Præterea nec jam mutari pabula refert,
 Quæsitæque nocent artes: cessere magistri
 Philyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.

Sævit et in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone, morbos agit ante, metumque,
Inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum, et crebris mugitibus amnes,
Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo :
Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus : nec viscera quisquam
Aut undis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus ;
Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur : nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus sacer ignis edebat.

EX LIBRO QUARTO

VERS. 8

Principio sedes apibus, statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves, hœdique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et surgentes atterat herbas.
53. Illæ continuo saltus, silvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, et flumina libant

Summa leves: hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosque foveat: hinc arte recentes
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc, ubi jam emissum caveis ad sidera cœli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem,
Contemplator; aquas dulces, et frondea semper
Tecta petunt: huc tu jussos asperge saporés,
Trita milisphylla, et Cerinthæ ignobile gramen:
Tinnitusque cie, et Matris quate cymbala circum.
Ipsæ considunt medicatis sedibus, ipsæ
Intima more suo sese in cunabula condunt.

Sin autem ad pugnam exierint (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoque animos vulgi, et trepidantia bello
Corda licet longe præsciscere: namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, et vox
Auditur, fractos sonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
Et circa regem, atque ipsa ad prætoria densæ
Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo ubi ver nactæ sudum, camposque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit sonitus; magnum mixtæ glomerantur in orbem;
Præcipitesque cadunt: non densior aere grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectore versant:
Usque adeo obnixa non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos, versa fuga victor dare terga subegit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta,

Pulveris exigui jactu compressa quiescent.

112. Ipse thymum, pinosque ferens de mantibus altis,

Tecta serat late circum, qui talia curæ:

Ipse labore manum duro terat: ipse feraces

Figat humo plantas, et amicos irriget imbres.

Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum

Vela traham, et terris festinem advertere proram:

Forsitan et pingues hortos quæ cura colendi

Ornaret, canerem, biferique rosaria Pæsti;

Quoque modo potis gauderent intyba rivis,

Et virides apio ripæ, tortusque per herbam

Cresceret in ventrem cucumis; nec sera comantem

Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi,

Pallentesque hederas, et amantes littora myrtos.

Namque sub OEBaliæ memini me turribus altis,

Qua niger humectat flaventia culta Galesus,

Corycium vidisse senem, cui pauca relictæ

Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvenis,

Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.

Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum

Lilia, verbenasque premens, vescumque papaver,

Regum æquabat opes animis: seraque revertens

Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis.

Primus vere rosam, atque autumnò carpere poma:

Et cum tristis hyems etiam nunc frigore saxa

Rumperet, et glacie cursus frænaret aquarum:

Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,

Æstatem increpitans seram, Zephyrosque morantes.

Ergo apibus foëtis idem, atque examine multo

Primus abundare, et spumantia cogere pressis

Mella favis: illi tiliaë, atque uberrima pinus:

Quotque in flore novo pomis se fertilis arbor

Induerat, totidem autumnō matura tenebat.
Ille etiā seras in versum distullit ulmos,
Eduramque pyrum, et spinos jam pruna ferentes,
Jamque ministrantem platanum potantibus umbras.
Verum hæc ipse equidem spatiis exclusus iniquis,
Prætereo, atque aliis post me memoranda relinquo.

Nunc age, naturas, apibus quas Jupiter ipse
Addidit, expediam : pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaque æra socutæ,
Dictæo cœli regem pavere sub antro.
Solæ communes natos, consortia tecta
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus ævum,
Et patriam solæ, et certos novere penates :
Venturæ quæ hyemis memores, æstate laborem
Experiuntur, et in medium quæsitā reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, et fœdere pacto
Exercentur agris : pars intra septa domorum
Narcissi lacrymam, et lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina ; deinde tenaces
Suspendunt ceras : aliæ, spem gentis, adultos
Educunt fœtus : aliæ purissima mella
Stipant, et liquido distendunt nectare cellas.

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti,
Inque vincem speculantur aquas, et nubila cœli,
Aut onera accipiunt veniuntum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a præsepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis
Cum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt, redduntque : alii stridentia tingunt
Æra lacu : gemit impositis incudibus Ætna :
Illi inter sese magna vi brachia tollunt.

In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum :
Non aliter (si parva licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque suo.

360. Hæc cecini, dum Cæsar ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii:
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juvena,
Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.

EX ÆNEIDOS

LIBRO PRIMO

VERS. 5

Arma, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
Littora: multum illi et terris jactatus, et alto,
Vi Superum, sævæ memorem Junonis ob iram.
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
Musa, mihi causas memora; quo numine læso,
Quidve dolens Regina Deum, tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: Tantæne animis cælestibus iræ?
Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo: hiq̃ illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, jam tum tenditque, fovetque.
Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum late regem, belloque superbum
Venturum excidio Libyæ: sic volvere Parcas.

Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis,
Necdum etiam causæ irarum, sævique dolores
Exciderant animo: manet alta mente repostum
Judicium Paridis, spretæque injuria formæ,
Et genus invisum, et rapti Ganymedes honores.
His accensa super, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaum, atque immitis Achillei,
Arcebat longe Latio; multosque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Vix e conspectu siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, et spumas salis ære ruebant:
Cum Juno, æternum servans sub pectore vulnus,
55. Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Austris,
Æoliam venit. Hic vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vincles et carcere frænât.
Illi indignantes magnum cum murmure, montis
Circum claustra fremunt: celsa sedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, cœlumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.
Sed Pater omnipotens speluncis abdidit atris,
Hoc metuens, molemque et montes insuper altos
Imposuit: regemque dedit, qui fœdere certo
Et premere, et laxas sciret dare jussus habenas.
Ad quem tum Juno supplex his vocibus usa est:
Æole (namque tibi Divum pater, atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, et tollere vento),
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Illum in Italiam portans, victosque Penates.

Incute vim ventis, submersasque obrue puppes,
 Aut age diversas, et disjice corpora ponto.
 80 Æolus hæc contra : Tuus, o Regina, quid optes
 Explorare labor ; mihi jussa capessere fas est.
 85. Hæc ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
 Impulit in latus : ac venti, velut agmine facto,
 Qua data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
 Incubuere mari, totumque a sedibus imis
 Una Eurusque, Notusque ruunt, creberque procellis
 Africus ; et vastos volvunt ad littora fluctus.
 Insequitur clamorque virum, stridorque rudentum.
 Eripiunt subito nubes cœlumque diemque
 Teucrorum ex oculis : ponto nox incubat atra.
 Intonuere poli, et crebris micat ignibus æther :
 Præsentemque viris intentant omnia mortem.
 106. (Undique turbatur). Stridens Aquilone procella
 Velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
 Franguntur remi ; tum prora avertit, et undis
 Dat latus : insequitur cumulo præruptus aquæ mons.
 Hi summo in fluctu pendent ; his unda dehiscens
 Terram inter fluctus aperit ; furit æstus arenis.
 Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet :
 Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus Aras,
 Dorsum immane mari summo ; tres Euros ab alto
 In brevia, et Syrtes urget (miserabile visu)
 Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
 Unam, quæ Lycios, fidumque vehebat Oronthem,
 Æneæ ante oculos, ingens a vertice pontus
 In puppim ferit : excutitur, pronusque magister
 Volvitur in caput : ast illam ter fluctus ibidem
 Torquet agens circum, et rapidus vorat æquore vortex.
 Apparent rari nantes in gurgite vasto,

Arma, virum, tabulæque, et Troia gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, et qua grandævus Alethes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hyemem sensit Neptunus, et imis
Stagna refusa vadis: graviter commotus, et alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
Disjectam Æneæ toto videt æquore classem,
Fluctibus oppressos Troas, cœlique ruina.
Nec latuere doli fratrem Jononis, et iræ.
Eurum ad se, Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur:

Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?

Jam cœlum terramque meo sine numine, venti,

Miscere, et tantas audetis tollere moles?

Quos ego. . . Sed motos præstat componere fluctus.

146. Sic ait, et dicto citius tumida æquora placat,

Collectasque fugat nubes; solemque reducit.

161. Defessi Æneadæ, quæ proxima littora, cursu

Contendunt petere, et Libyæ vertuntur ad oras.

174. Huc septem Æneas collectis navibus omni

Ex numero subit; ac magno telluris amore

Egressi, optata potiuntur Troes arena,

Et sale tabentes artus in littora ponunt.

Ac primum silicis scintillam excudit Achates,

Suscepitque ignem foliis, atque arida circum

Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam,

Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma

Expediunt fessi rerum: frugesque receptas

Et torrere parant flammis, et frangere saxo.

Æneas scopulum interea conscendit, et omnem

Prospectum late pelago petit, Anthea si qua
Jactatam vento videat, Phrygiasque biremes,
Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam, tres littore cervos
Prospicit errantes : hos tota armenta sequuntur
A tergo, et longum per valles pascitur agmen.
Constituit hic, arcumque manu, celeresque sagittas :
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates :
Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, sternit ; tum vulgus, et omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi, et numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, et socios partitur in omnes.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, et dictis mœrentia pectora mulcet.
214. Illi se prædæ accingunt, dapibusque futuris :
Tergora diripiunt costis, et viscera nudant.
Pars in frusta secant, verubusque trementia figunt ;
Littore athena locant alii, flammisque ministrant.
Tum victu revocant vires, fusique per herbam,
Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.
309. At pius Æneas per noctem plurima volvens,
Ut plurimum lux alma data est, exire, locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne, feræne,
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum, sub rupe cavata,
Arboribus clausam circum, atque horrentibus umbris,
Occulit : ipse uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.

369. Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemque novæ Carthaginis arcem.
422. Corripuere viam interea, qua semita monstrat:
Jamque ascendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adversasque aspectat desuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratur portas, strepitumque, et strata viarum.
443. Infert se septus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miscetque viris, neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, lætissimus umbra.
450. Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum, et numine Divæ.
Ærea cui gradibus surebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo stridebat ahenis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit: hic primum Æneas sperare salutem
Ausus, et afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo,
Reginam opperiens; dum quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque labores
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem:
Atridas, Priamumque, et sævum ambobus Achillem.
Constituit, et lacrymans: Qui jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris nostris non plena laboris?
En Priamus: sunt hic etiam sua præmia laudi;
Sunt lacrymæ rerum, et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama salutem.
Sic ait; atque animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
498. Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno;

Regina ad templum forma pulcherrima Dido

Incessit magna juvenum stipante caterva.

508. Per medios instans operi, regnisque futuris,

511. Jura dabat, legesque viris, operumque laborem

Partibus æquabat justis, aut sorte trahebat.

Tum subito Æneas concursu accedere magno

Anthea, Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,

Teucrorumque alios, ater quos æquore turbo

Dispulerat, penitusque alias advexerat oras.

Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates,

Lætitiæque metuque avidi conjungere dexteras

Ardebant: cunctis nam lecti navibus ibant,

523. Grantes veniam, et templum clamore petebant.

565. Tum breviter Dido vultum demissa, profatur:

Solvite corde metum, Teucric, secludite curas.

579. Atque utinam rex ipse, Noto compulsus eodem,

Afforet Æneas! equidem per littora certos

Dimittam, et Libyæ lustrare extrema jubebo,

Si quibus ejectus silvis, aut urbibus errat.

His animum arrecti dictis, et fortis Achates,

Et pater Æneas, jamdudum erumpere nubem

Ardebant. (Hic tum): Coram, quem quæreris, adsum

600. Troius Æneas, Lybicus ereptus ab undis.

O sola infandos Trojæ miserata labores!

607. Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid

Usquam justitiæ est, et mens sibi conscia recti,

Præmia digna ferant: quæ te tam læta tulerunt

Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?

In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ

Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,

Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt;

Quæ me cumque vocant terræ. Sic fatus amicum

Ilionea petit dextra, lævaque Serestum :
Post, alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto, et sic ora locuta est :
634. Non ignara mali, miseris succurrere disco.
(Sic ait, et) simul Ænean in regia ducit
Tecta: simul Divum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos :
Munera, lætitiæque Dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, mediisque parant convivia tectis.
Arte laboratæ vestes, ostroque superbo :
Ingens argentum mensis, celataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.
Æneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem;
Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre jubet: pallam signis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho.
701. Cum venit, aulæis jam se Regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamque locavit.
Jam pater Æneas, et jam Trojana juvenus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant manibus famuli lymphas, Cereremque canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantilia villis
Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere, et flammis adolere Penates.

Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, et pocula ponant.
Necnon et Tyrii per limina læta frequentes
Convenere, toris jussi discumbere pictis.
Mirantur dona Æneæ, mirantur Iulum.
727. Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ,
Crateras magnos statuunt, et vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocemque per ampla voluntant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, et noctem flammis funalia vincunt.
Hic Regina gravem gemmis, auroque poposcit,
Implevitque mero pateram, quam Belus, et omnes
A Belo soliti; tum facta silentia tectis:
Jupiter (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriisque diem, Trojaque profectis
Esse velis, nostrosque hujus meminisse minores!
Adsis lætitiæ Bacchus dator, et bona Juno!
Et vos ô cœtum Tyrii celebrate faventes.
Dixit, et in mensa laticum libavit honorem,
Primaque libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, et pleno se proluit auro:
Post alii procures. Cithara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam Solisque labores:
Unde hominum genus et pecudes: unde imber et ignes.
751. Ingeminant plausum Tyrii, Troesque sequuntur.
At Dido vario noctem sermone trahebat,
754. Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
Nunc quibus Auroræ venisset filius armis:
Nunc quales Diomedis equi: nunc quantus Achilles.
Imo age, et a prima dic, hospes, origine nobis

Insidias, inquit, Danaum, casusque tuorum,
Erroresque tuos: nam te jam septima portat
Omnibus errantem terris et fluctibus æstas.

EX LIBRO SECUNDO

VERS. 1

Conticuere omnes, intentique ora tenebant.
Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto:
Infandum, Regina, jubes renovare dolorem:
Trojanas ut opes, et lamentabile regnum
Eruerint Danaï, quæque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis, talia fando,
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyssei,
Temperet a lacrymis? Et jam nox humida cœlo
Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
Sed si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et breviter Trojæ supremum audire laborem;
Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit,
Incipiam: Fracti bello, fatisque repulsi
Ductores Danaum, tot jam labentibus annis,
Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant, sectaque intexunt abiecte costas.
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur
Huc delecta virum sortiti corpora, furtim
Includunt cæco lateri; penitusque cavernas
Ingentes, utrumque armato milite complent.

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, dives opum, Priami dum regna manebant;
 Nunc tantum sinus, et statio malefida carinis.
 Huc se provecti deserto in littore condunt:
 Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenæ.
 Ergo omnis longo solvit se Teucra luctu:
 Panduntur portæ: juvat ire, et Dorica castra,
 Desertosque videre locos, littusque relictum.
 Hic Dolopum manus, hic sævus tendebat Achilles:
 Classibus hic locus, hic acies certare solebant.
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
 Et molem mirantur equi: primusque Thymœtes
 Duci intra muros hortatur, et arce locari;
 Sive dolo, seu jam Trojæ sic fata ferebant.
 57. Ecce manus juvenum interea post terga revinctum
 Pastores magno ad regem clamore trahebant
 Dardanidæ, qui se ignotum venientibus ultro,
 Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis,
 Obtulerat: fidens animi, atque in utrumque paratus,
 Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.
 Undique visendi studio Trojana juvenus
 Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
 Accipe nunc Danaum insidias; et crimine ab uno
 Disce omnes.

Namque, ut conspectu in medio turbatus, inermis
 Constitit, atque oculis Phrygia agmina circumspexit:
 Hæc quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
 Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?
 Cui neque apud Danaos usquam locus: insuper ipsi
 Dardanidæ infensi pœnas cum sanguine poscunt.
 Quo gemitu conversi, animi, compressus et omnis
 Impetus: hortamur fari, quo sanguine cretus,

Quidve ferat, memoret; quæ sit fiducia capto.

Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:

Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint quæcumque fatebor

Vera, inquit; neque me Argolica de gente negabo.

Hoc primum: nec, si miserum fortuna Sinonem

Finxit, vanum etiam, mendacemque improba finget.

Fando aliquid, si forte tuas pervenit ad aures

Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama

Gloria: quem falsa sub proditione Pelasgi

Insontem, infando indicio, quia bella vetabat,

Demisere neci; nunc cassum lumine lugent:

Illi mi comitem, et consanguinitate propinquum

Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.

Dum stabat regno incolumis, regnumque vigeat

Consiliis; et nos aliquod nomenque decusque

Gessimus. Invidia postquam pellacis Ulyssei

(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris:

Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,

Et casum insontis mecum indignabar amici.

Nec tacui demens: et me, fors si qua tulisset,

Si patrios unquam remeassem victor ad Argos,

Promisi ultorem, et verbis odia aspera movi.

Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Ulysses

Criminibus terrere novis: hinc spargere voces

In vulgum ambiguas, et quærere conscius arma.

Nec requievit enim, donec Calchante ministro

Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolve?

Quidve moror? si omnes uno ordine habetis Achivos,

Idque audire sat est; jamdudum sumite pœnas.

Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridæ.

Tum vero ardemus scitari, et quærere causas,

Ignari scelerum tantorum, artisque Pelasgæ.

Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur:
Sæpe fugam Danaï Troja cupiere relictā
Moliri, et longo fessi discedere bello.
Fecissentque utinam! Sæpe illos aspera ponti
Interclusit hyems, et terruit Auster euntes.
Præcipue cum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus: isque adytis hæc tristia dicta reportat.
Sanguine placastis ventos, et virgine cæsa,
Cum primum Illiacas, Danaï, venistis ad ora:
Sanguine quærendi reditus, animaque litandum
Argolica. Vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Appollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios, quæ sint ea numina Divum
Flagitat: et mihi jam multi crudele canebant
Artificis scelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies, tectusque recusat
Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, et me destinat aræ.
Assensere omnes: et, quæ sibi quisque timebat,
Unius in miseri exitium conversa tulere.
Jamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, et circum tempora vittæ.
Eriqui (fateor) letho me, et vincula rupi,
Limosoque lacu per noctem obscurus in ulva
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque parentem:

Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.
Quod te, per Superos, et conscia numina veri,
Per si qua est, quæ restat adhuc mortalibus usquam
Intemerata fides, oro; miserere laborum
Tantium; miserere animi non digna ferentis.

His lacrymis vitam damus, et miserescimus ultro.
Ipse viro primus manicas, atque arcta levare
Vincla jubet Priamus, dictisque ita fatur amicis:
Quisquis es, amissos hinc jam obliviscere Grajos:
Noster eris: mihiq; hæc edissere vera roganti:
Quo molem hanc immanis equi statuere? quis auctor?
Quidve petunt? quæ religio, aut quæ machina belli?
Dixerat. Ille dolis instructus, et arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas.

Vos æterni ignes, et non violabile vestrum
Testor numen, ait: vos aræ, ensesque nefandi,
Quos fugi: vittæque Deum, quas hostia gessi:
Fas mihi Grajorum sacrata resolvere jura;
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegant: teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneat, servataque serves
Troja fidem, si vera feram, si magna rependam.

Omnis spes Danaum, et cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit, impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumque inventor Ulysses,
Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi Divæ contingere vittas:
Ex illo fluere, ac refro sublapsa referri
Spes Danaum: fractæ vires, aversa Deæ mens.

Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstribus.
Vix positum castris simulacrum, arsere coruscæ
Luminibus flammæ arrectis, salsusque per artus
Sudor iit, terque ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamque ferens hastamque trementem.
Extemplo tentanda fuga canit æquora Calchas,
Nec posse Argolicis exscindi Pergama telis;
Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod Pelago et curvis secum advexere carinis.

Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenæ;
Arma Deosque parant comites, pelagoque remenso
Improvisi aderunt: ita digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso,
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cæloque educere jussit,
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit;
Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam si vestra manus violasset dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod Di prius omen in ipsum
Convertant) Priami imperio, Phrygibusque futurum:
Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem,
Ultro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, et nostros ea fata manere nepotes.

Talibus insidiis, perjuriq̃ue arte Sinonis,
Credita res: captique dolis, lacrymisque coacti,
Quos neque Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hic aliud majus miseris multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubæque
Sanguineæ exsuperant undas; pars cætera pontum
Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: jamque arva tenebant,
Ardentesque oculos suffecti sanguine et igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt, et primum parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterque
Implicat, et miseros morsu depascitur artus.
Post, ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
Corripiunt, spirisque ligant ingentibus; et jam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas, atroque veneno;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, et incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sævæque petunt Tritonidis arcem,
Sub pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor: et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Læserit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque Divæ.
Numina conclamant.
Dividimus muros, et mœnia pandimus urbis.

Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciunt lapsus, et stupea vincula collo
Intendunt: scandit fatalis machina muros,
Foeta armis: pueri circum, innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent:
Illa subit, mediæque minans illabitur urbi.

O patria, o divum domus Illium, et inclyta bello
Mœnia Dardanidum! quater ipso in limine portæ
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæcique furor,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.

248. Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.

Vertitur interea cœlum, et ruit Oceano nox,
Involvens umbra magna terramque, polumque,
Myrmidonumque dolos: fusi per mœnia Teucri
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.

Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica silentia lunæ,
Littora nota petens, flammæ cum regia puppis
Extulerat; fatisque Deum defensus iniquis,
Inclusos utero Danaos, et pinca furtim

Laxat claustra Sinon. Illos patefactus ad auras
Reddit equus: lætique cavo se robore promunt.

265. Invadunt urbem somno, vinoque sepultam.

Cæduntur vigiles; portisque patentibus omnes
Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.

298. Diverso interea miscentur mœnia luctu.

313. Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.

324. Venit summa dies, et ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Illium, et ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Jupiter Argos

Transtulit: incensa Danaï dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in mœnibus astans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
Insultans: portis alii bipatentibus adsunt,
Millia quot magnis nunquam venere Mycenis.
Obsedere alii telis angusta viarum
Oppositi: stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi prœlia tentant
Portarum vigiles, et cæco Marte resistunt.
337. In flammas, et in arma feror: quo tristis Erynnis,
Quo fremitus vocat, et sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, et maximus armis
Iphitus, oblatis per lunam, Hypanisque, Dymasque,
Et lateri agglomerant nostro. 358. Per tela, per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæque tenemus
Urbis iter: nox atra cava circumvolat umbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, et religiosa Deorum
Limina: nec soli pœnas dant sanguine Teucris.
369. Luctus ubique, pavor, et plurima mortis imago.
396. Vadimus immisti Danaïs, haud numine nostro;
Multaque per cæcam congressi prœlia noctem
Conserimus; multos Danaum demittimus Orco.
484. Apparent Priami, et veterum penetralia regum;
Armatosque vident stantes in limine primo.
At domus interior gemitu, miseroque tumultu
Miscetur: penitusque cavæ plangoribus ædes
Fœmineis ululant: ferit aurea sidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,

Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt:

Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi

Custodes sufferre valent: labat ariete crebro

Janua, et emoti procumbunt cardine postes.

Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant

Immissi Danaï, et late loca milite complent.

506. Forsitan et Priami fuerint quæ fata requiras:

526. (Narrabo). Elapsus Pyrrhi de cæde Polites,

Unus natorum Priami, per tela, per hostes,

Porticibus longis fugit, et vacua atria lustrat

Saucius: illum ardens infesto vulnere Pyrrhus

Insequitur: jamjamque manu tenet, et premit hasta.

Ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,

Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.

(Continuo Priamum Pyrrhus crudelis ad aram)

551. Traxit, (prostrati) lapsantem in sanguine nati,

Implicuitque comam læva, dextraque coruscum

Extulit, ac lateri capulo tenuis abdidit ensem.

560. Obstupui; subiit cari genitoris imago,

Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi

Vitam exhalantem: subiit deserta Creusa,

Et direpta domus, et parvi casus Iuli.

Respicio, et, quæ sit me circum copia, lustrō.

634. Ast ubi jam patriæ perventum ad limina sedis,

Antiquasque domos; genitor, quem tollere in altos

Optabam primum montes, primumque petebam,

Abnegat excisa vitam producere Troja,

Exsiliumque pati: (nostris tamen ille coactus

Verbis, ad cœlum) 688. palmas cum voce tetendit:

Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,

Aspice nos, hoc tantum; et, si pietate meremur,

Da deinde auxilium, pater, atque hæc omnia firma.

701. (Sed si fata negant), sequor, et, qua ducitis, adsum.
Di patrii, servate domum, servate nepotem.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.
Dixerat ille: et jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æstus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris; nec me labor iste gravabit.
Quo res cumque cadent, unum et commune periculum,
Una salus ambobus erit: mihi parvus Iulus
Sit comes, et longe servet vestigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum
Desertæ Cereris, juxtaque antiqua cupressus,
Religione patrum multos servata per annos:
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape sacra manu, patriosque Penates:
Me bello e tanto digressum, et cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo abluero.
Hæc fatus, latos humeros, subjectaque colla
Veste super, fulvique insternor pelle leonis,
Succedoque oneri: dextræ se parvus Iulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis.
737. Dum sequor, et nota excedo regione viarum,
Heu (misera) conjux (fortuna) rapta Creusa est!
747. Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates
Commendo sociis, et curva valle recondo.
Ipse urbem repeto; et cingor fulgentibus armis.
758. Illicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur; exsuperant flammæ; furit æstus ad auras.
769. Implevi clamore vias; mœstusque Creusam
Nequicquam ingeminans, iterum iterumque vocavi.
795. Sic demum socios, consumpta nocte, reviso.

Atque hic ingentem comitum affluxisse novorum
Invenio admirans numerum, matresque, virosque,
Collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
Undique convenere, animis opibusque parati,
In quascumque velim pelago deducere terras.
Jamque jugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
Ducebatque diem; Danaïque obsessa tenebant
Limina portarum: nec spes opis ulla dabatur.
Cessi, et sublato monteum genitore petivi.

EX LIBRO TERTIO

VERS. 1

Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem
Immeritam visum superis, ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diversa exsilia, et desertas quærere terras,
Auguriis agimur Divum: classemque sub ipsa
Antandro, et Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti, quo fata ferant, ubi sistere detur:
Contrahimusque viros. Vix prima incœperat æstas;
Et pater Anchises dare fatis vela jubebat.
Littora tum patriæ lacrymans, portusque relinquo,
Et campos, ubi Troja fuit: feror exsul in altum
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Dis.
Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo:

Hospitium antiquum Trojæ, sociique Penates,
Dum fortuna fuit. Feror huc, et littore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis;
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.

69. Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, et lenis crepitans vocat Auster in altum;
Deducunt socii naves, et littora complent:
Provehimur portu, terræque, urbesque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, et Neptuno Ægæo,
Quam pius Arcitenens, oras et littora circum
Errantem, Mycone celsa Gyaroque revinxit:
Immotamque coli dedit, et contemnere ventos:
Huc feror, hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit: egressi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique Sacerdos,
Vittis et sacra redimitus tempora lauro
Occurrit, veterem Anchisen agnoscit amicum.
Jungimus hospitio dextras, et tecta subimus.
Tum genitor.

114. Divum ducunt qua jussa, sequamur,
Placemus ventos, et Gnossia regna petamus:
Nec longo distant cursu: (modo Jupiter adsit)
Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

124 Linquimus Ortigiæ portus, pelagoque volamus;
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donysam,
Olearon, niveamque Paron, sparsasque per æquor
Cycladas, et crebris legimus freta consita terris.

131. Et tandem antiquis Curetum allabimur oris:
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,

Pergameamque voco ; et lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere sicco subductæ littore puppes,
Connubiis, arvisque novis operata juvenus :
Jura, domosque dabam : subito cum tabida membris,
Corrupto cœli tractu, miserandaque venit
Arboribusque, satisque lues, et lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora : tum steriles exurere Sirius agros :
Arebant herbæ, et victum seges ægra negabat.
190. Hanc quoque deserimus sedem ; paucisque relictis,
Vela damus, vastumque cava^xtrabe currimus æquor.
Postquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Apparent terræ, cœlum, undique et undique pontus :
Tum mihi cæruleus supra caput adstitit imber,
Noctem, hyememque ferens, et inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaue surgunt
Æquora : dispersi jactamur gurgite vasto.
Involvere diem nimbi, et nox humida cœlum
Abstulit : ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, et cæcis erramus in undis.
Ipse diem, noctemque negat discernere cœlo,
Nec meminisse viæ media Palinurus in unda.
Tres adeo incertos cæca caligine soles
Erramus pelago, totidem sine sidere noctes.
Quarto terra die primum se attollere tandem
Visa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis insurgimus : haud mora, nautæ
Adnixi torquent spumas, et cærula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me littora primum
Accipiunt. Strophades Gajo stant nomine dictæ
Insulæ Ionio in magno, quas dira Celæno,

Harpiaëque colunt aliæ ; Phineia postquam
Clausâ domus, mensasque metu liquere priores.
Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis, et ira Deum Stygiis sese extulit undis.
Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluvies, uncæque manus, et pallida semper
Ora fame.
Huc ibi delati portus intravimus, ecce
Læta boum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbam.
Irruimus ferro, et Divos, ipsumque vocamus
In prædam partemque Jovem : tunc littore curvo
Extruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At subito horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, et magnis quatiant clangoribus alas :
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo : tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo, sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum, atque horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso cœli, cæcisque latebris,
Turba sonans prædam pedibus circumvolat uncis,
Polluit ore dapes : sociis tunc arma capessant
Edico, et dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus, ac jussi, faciunt : tectosque per herbam
Disponunt enses, et scuta latentia condunt.
Ergo ubi delapsæ sonitum per curva dedere
Littora, dat signum specula Misenus ab alta
Ære cavo : invadunt socii, et nova prælia tentant,
Obsecenas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt ; celerique fuga sub sidera lapsæ

Semesam prædam, et vestigia fœda relinquunt.
Una in præcelsa consedit rupe Celæno,
Infelix vates, rupitque hanc pectore vocem :
Bellum etiam pro cæde boum, stratisque iuvenis,
Laomedontiadæ, bellumne inferre paratis ?
Et patrio insontes Harpyias pellere regno ?
Accipite ergo animis, atque hæc mea sigite dicta ;
Quæ Phœbo Pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando :
Italiam cursu petitis, ventisque vocatis
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
Quam vos dira fames, nostræque injuria cædis,
Ambesas subigat malis absumere mensas.
Dixit, et in silvam pennis ablata refugit.
At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit : cecidere animi, nec jam amplius armis,
Sed votis precibusque jubent exposcere pacem,
Sive Dææ, seu sint diræ, obscœnæque volucres.
At pater Anchises, passis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritosque indicit honores :
Di prohibete minas : Di talem avertite casum,
Et placidi servate pios. Tum littore funem
Diripere, excussosque jubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti : fugimus spumantibus undis,
Qua cursum ventusque, gubernatorque vocabant.
Jam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua saxis.
Effugimus scopulos Ithacæ, Laertia regna ;
E terram altricem sævi execramur Ulyssei.
Mox et Leucatæ nimbosa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.

Hunc petimus fessi, et parvæ succedimus urbi:
Anchora de prora jacitur, stant littore puppes.
Ergo insperata tandem tellure potiti,
Lustramurque Jovi, votisque incendimus aras,
Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.
289. Linquere tum portus jubeo, et considerare transtris.
Certatim socii feriunt mare, et æquora verrunt.
Protinus aerias Phæacum abscondimus arces,
Littoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, et celsam Buthroti ascendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Grajas regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi, sceptrisque potitum,
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.
506. Provehimur pelago, vicina Ceraunia juxta,
Unde iter Italiam, cursusque brevissimus undis.
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
521. Jamque rubescebat stellis aurora fugatis,
Cum procul obscuros colles, humilemque videmus
Italiam. Italiam primus exclamat Achates,
Italiam læto socii clamore salutant.
530. Crebrescunt optatæ auræ, portusque patescit
Jam propior, templumque apparet in arce Minervæ.
Vela legunt socii, et proras ad littora torquent.
544. Palladis armisonæ, tum numina sancta precamur.
548. Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum;
Grajugenumque domos, suspectaque linquimus arva.
Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti
Cernitur; attolit si diva Lacinia contra;
Caulonisque arces, et navifragum Scylacæum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Ætna,

Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa
 Audimus longe, fractasque ad littora voces.
 570. Portus ab accessu ventorum immotus, et ingens
 Ipse; sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis:
 Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
 Turbine fumantem piceo, et candente favilla;
 Attolitque globus flammaram, et sidera lambit:
 Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
 Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
 Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
 Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
 Impositam, ruptis flammam exspirare caminis:
 Et, fessum quoties mutat latus, intremere omnem
 Murmure Trinacriam, et cælum subtexere fumo.
 Noctem illam tecti in silvis immania monstra
 Perferimus: nec, quæ sonitum det causa, videmus.
 Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
 Siderea polus: obscuro sed nubila cœlo:
 Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
 Postera jamque dies primo surgebat Eoo,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
 655. (Circumspectantes) summo cum monte videmus
 Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
 Pastorem Polyphemum, et littora nota petentem:
 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ad-
 emptum;
 Trunca manum pinus regit, et vestigia firmat;
 Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas.
 682. Præcipites metus acer agit, quocumque rudentes
 Excutere, et ventis intendere vela secundis:
 Contra jussa monent Heleni, Scyllam, atque Charybdim

Inter utramque viam, lethi discrimine parvo,
Ni teneant cursus; certum est dare lintea retro.
Ecce autem Boreas angusta a sede Pelori
Missus adest: vivo prætervehor ostia saxo
Pantagiæ, Megarosque sinus, Thapsumque jacentem.
692. Sicanio prætenta sinu jacet insula contra
Plemmyrium undosum; nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
703. Arduus inde Agragas ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimum quondam generator æquorum:
Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus:
Et vada dura lego saxis Lilybeia cæcis.
Hinc Drepani me portus, et illætabilis ora
Accipit: hic pelagi tot tempestatibus actus,
Heu! genitorem, omnis curæ, casusque levamen,
Amitto Anchisen. Hic me, pater optime, fessum
Deseris, heu! tantis necquicquam erepte periculis!
714. Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris Deus appulit oris.
Sic pater Æneas intentis omnibus, unus
Fata renarrabat Divum; cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

EX LIBRO QUARTO

VERS. 281

Ardet abire fuga, dulcesque relinquere terras.

282. (Migrare admonitus nutu) imperioque Deorum

581. Idem omnes simul ardor habet: rapiuntque, ruunt-
que:

Littora deseruere: latet sub classibus æquor:

Annixi torquent spumas, et cærulea verrunt.

EX LIBRO QUINTO

VERS. 1

Interea medium Æneas jam classe tenebat

Certus iter, fluctusque atros Aquilone secabat.

EX LIBRO SEXTO

VERS. 2

Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

Obvertunt pelago proras; tum dente tenaci

Anchora fundabat naves, et littora curvæ
Prætexunt puppes. Juvenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas, inventaque flumina monstrat.

At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ,
Antrum immane petit; magnam cui mentem animumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
900. Tum se ad Cajetæ recto fert littore portum.

EX LIBRO SEPTIMO

VERS. 8

Adspirant auræ in noctem, nec candida cursus
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
25. Jamque rubescebat radiis mare, et æthere ab alto
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
Cum venti posuere, omnisque repente resedit
Flatus, et in lento luctantur marmore tonsæ.
Atque hic Æneas ingentem ex æquore lucum
Prospicit: hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
Vorticibus rapidis, et multa flavus arena,
In mare prorumpit. Variæ circumque supraque
Assuetæ ripis volucres, et fluminis alveo,
Æthera mulcebant cantu, lucoque volabant.
Flectere iter sociis, terræque advertere proras

Imperat, et lætus fluvio succedit opaco.

105. (Hoc) circum late volitans jam fama per urbes
Ausonias tulerat, cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religavit ab aggere classem
Æneas, primique duces, et pulcher Iulus
Corpora sub ramis deponunt arboris altæ.

144. Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,
Advenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulus, atque omine magno
Crateras læti statuunt, et vina coronant.

Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies; urbem, et fines, et littora gentis
Diversi explorant: hæc fontis stagna Numici,
Tunc Tibrim fluvium, hic fortes habitare Latinos.
Tum satus Anchisa, delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia Regis.
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora: festinant jussi, rapidisque feruntur
Passibus. Ipse humili designat mœnia fossa,
Moliturque locum, primasque in littore sedes,
Castrorum in morem, pinnis, atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turres et tecta Latinorum,
Ardua cernebant juvenes, muroque subibant.
Ante urbem pueri, et primævo flore juvenus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent; cursuque, ictuque lacesunt.
Cum provectus equo longævi Regis ad aures
Nuntius ingentes ignota in veste reportat
Avenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, et solio medius consedit avito.

Tectum augustum, ingens, centum sublimæ columnis,
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum silvis, et religione parentum.
Hinc sceptrâ accipere, et primos attollere fascēs
Regibus omen erat: hoc illis curia templum:
Hæc sacris sedes epulis: hic ariete cæso
Perpetuis soliti patres considerare mensis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua e cedro: Italusque, paterque Sabinus,
Vitisator, curvam servans sub imagine falcem;
Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
Vestibulo adstabant: aliique ab origine Reges,
Marta qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaque præterea sacris in postibus arma,
Captivi pendent currus, curvæque secures,
Et cristæ caput, et portarum, ingentia claustra,
Spiculaque, clypeique, ereptaque rostra carinis.
Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat
Succinctus trabea, lævaque ancile gerebat
Picus, equum domitor: quem capta cupidine conjux
Aurea percussus virga, versumque venenis,
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.

Tali intus templo Divum, patriaque Latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocavit.
259. Tandem lætus ait: Di nostra incœpta secudent,
Auguriumque suum! dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec sperno: non vobis, Rege Latino,
Divitis uber agri, Trojæve opulentia deerit.
Ipse modo Æneas (nostri si tanta cupido est,
Si jungi hospitio properat, sociusque vocari)
Adveniat, vultus neve exhorrescat amicos:
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi nata, viro gentis quam jungere nostræ,
Non patrio ex adyto sortes, non plurima cœlo
Monstra sinunt; generos externis affore ab oris,
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant: hunc illum poscere fata
Et reor, et si quid veri mens augurat, opto.

Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in præsepibus altis:
Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum.
284. Talibus Æneadæ donis, dictisque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.

FINIS EXCERPTORUM EX P. VIRGILIO MARONE

VIDA

DE

Q. HORACIO FLACCO

Horacio, como elle mesmo diz, era natural de Venuzo, e filho de um Libertino. Nasceu no anno de 698 da edificação de Roma. Seu pae lhe deu a melhor educação, persuadido de que este era o mais nobre patrimonio, que lhe podia deixar; e á instrucção de seu pae, que havia recebido com attenção e docilidade, devia o ser isento de muitos defeitos. Tantoque chegou á idade de dezenove annos, seu pae o mandou estudar a Athenas. Como já em Roma havia completo o estudo das bellas letras, e havia formado o seu gosto com a lição de Homero, passou a estudos superiores e se applicou á philosophia, de que parece gostou singularmente. Indo Bruto governar Macedonia, passou por Athenas, onde escolheu varios moços de boas esperanças, que levou consigo, entre elles foi Horacio. Foi feito tribuno militar e saíu de Athenas, depois de ali ter assistido quatro ou cinco annos. Na batalha de Fi-

lippe, em que se achou, fugiu, largando fracamente o seu escudo; e conhecendo que não era para a vida da guerra, voltou a Roma, e por meio de Virgilio e Vario foi admittido á amisade de Mecenas, que logo o introduziu com Augusto, contra quem elle havia tomado as armas em o exercito de Bruto. Alcançou-lhe o perdão, e lhe fez restituir todos os seus bens, que tinham sido confiscados.

Crescia todos os dias o credito e reputação de Horacio pelas admiraveis composições poeticas, que publicava quotidianamente sobre as victorias de Augusto, sobre successos particulares e outras materias differentes ou fossem odes ou satyras ou epistolas; e aindaque a côrte lhe tinha merecido grande estimação, e elle tivesse a amisade das pessoas mais distinctas, comtudo elle a julgava por desterro e prisão. Não se persuadia que vivia ou respirava, senão quando voltava ao seu querido retiro do campo, ou fosse nas terras de Sabina, ou de Tivoli, onde, livre de cuidados e inquietações, gosava em amavel solidão toda a suavidade do retiro, unico objecto dos seus desejos.

Morreu no consulado de Censorino e Azinio Gallo, de idade de cincoenta e sete annos, depois de haver nomeado expressamente a Augusto por seu herdeiro, não lhe tendo a sua enfermidade

dado logar para assignar o seu testamento. Foi enterrado junto á sepultura de Mecenas.

É Horacio grande poeta, grande philosopho e grande critico. As suas odes é verdade que não têm a sublimidade, nem a rapidez de Pindaro; mas tambem elle o não imitou. Seguiu a Alceo, Simonides, Anacreonte; e talvez se os não excede, certamente os igualou. Em todas as suas obras se acha o homem civil, que se entretém gostosamente. Nada do que escreve mostra trabalho, nada sabe a escola; tudo é nobre e florido. As suas satyras e epistolas parecem de preço infinito: em o exterior não têm nada que recreie; mas em o interior são admiraveis. A arte poetica junta com algumas satyras e cartas comprehendem tudo, que ha mais essencial nas regras da poesia. Diz o sabio Rollin, que este breve tratado se póde considerar como excellente epitome de rhetorica muito proprio para formar o gosto.

São muitas as edições de Horacio, e bem conhecidas; mas para o uso das escolas preferiríamos a de Duhamel: a de Dacier é muito preciosa para os que quizerem fazer um estudo mais profundo d'este poeta, sobre cujo merecimento veja-se Rollin, *Hist. ant.*, tom. 12.º, pag. 112, e Dacier, no prologo ao comment. ás obras do mesmo Horacio.

EX Q. HORATII FLACCI

ODARUM

LIBRO PRIMO

I. AD MÆCENATEM

Alios aliis rebus duci, se Lyricorum
versuum studio teneri

Mæcenas atavis edite regibus,
O et præsidium, et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat, metaque fervidis
Evitata rotis; palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos:
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis:
Gaudentem patrios findere sarculo.
Agros, Attalicis conditionibus.
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi.
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit; nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor;
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Dis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori,
Secernunt populo: si neque tibia
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

ODE II

Deos omnes iratos esse Romanis ob cædem
Cæsaris, totamque Imperii spem in uno
Augusto esse constitutam

Jam satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater, et rubente
Dextera sacras jaculatus arces,
Terruit Urbem.
Terruit gentes, grave ne rediret
Seculum Pyrrhæ, nova monstra questæ,
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:

Piscium et summa genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis :
Et superjecto pavidæ natarunt

Æquore damæ.

Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ :

Iliæ dun se nimium querenti
Jactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa, Jove non probante,
Uxorius amnis.

Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent ;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juvenus.

Quem vocet Divum populus ruentis
Imperî rebis ? prece qua fatigent
Virgines sacrtæ minus audientem
Carmina Vestam ?

Cui dabit paræs scelus expiandi
Jupiter ? Tandem venias precamur,
Nube candentes humeros amictus,
Augur Apolo :

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, et Cupido ;
Sive neglectum genis, et nepotes
Respicis Auctor,

Heu, nimis longo satiatæ ludo ;
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer et Marsi peditis cruentum
Vultus in hostem.

Sive mutata Juvenem figura
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
    Cæsaris ultor :
Serus in cælum redeas, diuque
Lætus intersis populo Quirini :
Neve te nostris vitiis iniquum
    Ocyor aura
Tollat. Hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater, atque Princeps ;
Neu sinas Medos equitare inultos,
    Te duce, Cæsar.

ODE III. AD NAVEM

Qua Virgilius Athenas proficiscens velebatur

Sic te Diva potens Cypri,
    Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
    Obstrictis aliis præter lapyga,
Navis, quæ tibi creditum
    Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem precor,
    Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur, et æs triplex
    Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
    Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
    Nec tristes Hyadas, nec rabien Noti,
Quo non arbiter Adriæ
    Major, tollere, seu ponere vult freta.

Quem mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras; si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas:
Audax Japeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem ætheria domo
Subductum, macies, et nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aera,
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est:
Cælum ipsum petimus stultitia; neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

ODE IV. AD SESTIUM

Adventu Veris, & brevitate vitæ nos
ad hilaritatem invitari

Solvitur acris hyems grata vice Veris, et Favoni;
Trahuntque siccas machinæ carinas:

Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni,
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna:
Junctæque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatunt pede, dum graves Cyclopus
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agna, sive malit hædo.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sesti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam;
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia, quo simul mearis,
Non regna vini sortiere talis.

ODE X. AD LEUCONOEN

Hodie vivendum, omissa futurorum cura

Tu ne quæsieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Di dederint, Leuconoe, nec Babylonios
Tentaris numeros: ut melius, quidquid erit, pati;
Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum: sapias; vina liques; et spatio brevi
Spem longam reseces; dum loquimur, fugerit invida
Ætas. Carpe diem, quam minimum credula postero.

ODE XX. AD VIRGILIUM

Ut Quintilii mortem æquo animo ferat

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam cari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.

Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget! cui Pudor, et Justitiæ soror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior, quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius, heu! non ita creditum,

Poscis Quintilium Deos,
Quod si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem;
Non vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum; sed levius sit patientia
Quidquid corrigere est nefas.

EX LIBRO SECUNDO

ODE XI. AD POSTUMUM

Ut mortem vitet nemini esse datum

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni ; nec pietas moram
Rugis, et instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti :
Non si trecentis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonem, Tityonque tristi
Compescit unda, scilicet omnibus,
Quicumque terræ munere vescimur,
Enaviganda ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ :
Frustra per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danai genus
Infame damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor : neque harum, quas colis arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Cæcuba dignior,
Servata centum clavibus, et mero
    Tinget pavementum superbum,
    Pontificum potiore cœnis.

ODE XIII. AD GROSPHUM

*Animi tranquillitatem non comparari, nisi
    cupiditatibus coercendis*

Otium divos rogat in patenti
Prensus Ægeo, simul atra nubes
Candidit Lunam; neque certa fulgent
    Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace;
Otium Medi pharetra decori,
Grosphæ, non gemmis, neque purpura venale,
    Nec auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
    Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum;
Nec leves somnos timor, aut cupido
    Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
    Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura, nec turmas equitum relinquit,

Ocyor cervis, et agente nimbos

Ocyor Euro.

Lætus in præsens aninus, quod ultra est,

Oderit curare; et amara læto

Temperet risu. Nihil est ab omni

Parte beatum.

Abstulit clarum cita mors Achillem:

Longa Tithonum minuit senectus:

Et mihi forsán, tibi quod negarit,

Porriget hora.

Te greges centum, Siculæque circum

Mugiunt vaccæ; tibi tollit hinnitum

Apta quadrigis equa: te bis Afro

Murice tinctæ

Vestiunt lanæ: mihi parva rura, et

Spiritum Grajæ tenuem Camenæ

Parca non mendax dedit, et malignum

Spernere vulgus.

ODE XVII. AD MÆCENATEM

Famam sibi æternam fore

Non usitata, nec tenui ferar

Penna biformis per liquidum æthera

Vates; neque in terris morabor

Longius; invidiaque major

Urbes relinquam. Non ego, pauperum

Sanguis parentum, non ego, quem vocas

Dilecte Mæcnas, obibo;

Nec Stygia cohibebor unda.

Jam jam residunt cruribus asperæ

Pelles, et album mutor in alitem
Superna ; nascunturque leves
Per digitos humerosque plumas
Jam Dædaleo ocyor Icaro,
Visam gementis litora Bosphori.
Syrtesque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et, qui dissimulat metum
Marsæ cohortis, Dacus, et ultimi
Noscent Geloni ; me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, et querimonîæ :
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

EX LIBRO TERTIO

ODE VIII. AD MERCURIUM

Graves pœnas sævitîæ reddi vel apud inferos

Mercuri, (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque testudo, resonare septem
Callida nervis,
(Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis, et amica templis)

Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures.

Tu potes tigres, comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari :
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ

Cerberus, quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teler, saniesque manet
Ore trilingui.

Quin et Ixion, Tityosque vultu
Risit invito: stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.

Audiat Lyde scelas, atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,

Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ (nam quid potuere majus ?)
Impiæ sponso potuere duro
Perdere ferro !

Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum :

Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur; socerum, et scelestas
Falle sorores :

Quæ velut nactæ vitulos lænæ,
Singulos, cheu! lacerant: ego illis

Mollior, nec te feriam, nec intra
    Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Nomidarum in agros
    Classe releget;
I, pedes quo te rapiunt, et auræ,
Dum favet nox, et Venus : i, secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
    Sculpe querelam.

EX LIBRO QUARTO

ODE II. AD MELPOMENEN

Illi acceptum refert quod Poetas inter
    celebretur

Quem tu, Melpomene, semel
    Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
    Clarabit pugilem : non equus impiger
Curru ducet Achaico
    Victorem : neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
    Quod Regum tumidas contuderit minas,
Ostendet capitolio :
    Sed, quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
    Fingent Æolio carmine nobilem.

Romæ, principis urbium,
Dignatur soboles, inter amabiles
Vatum ponere me choros;
Et jam dente minus mordeor invido.
O testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cynci, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito prætereuntium,
Romanæ fidicen lyræ;
Quod spiro, et placeo, si placeo, tuum est.

EX LIBRO EPODON

ODE II

Quam bene sit Agricolis

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore!
Neque excitatur classico miles truci;
Nec horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,

Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit ;
Aut, in reducta valle, mugientium
Prospectat errantes greges ;
Aut pressa puris mella condit amphoris ;
Aut tondet infirmas oves.
Vel, cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium !
Libet jacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ ;
Queruntur in silvis aves ;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres, nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas ;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdus edacibus dolos ;
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur ?
Quod si pudica mulier in partem juvens
Domum, atque dulces liberos,
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appulii)

Sacrum vetustis extruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri;
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera,
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparat;
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori:
Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hædus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido,
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jam jam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quærit Calendis ponere.

EX Q. HORATII FLACCI
SATIRARUM
LIBRO PRIMO

SATIRA I. AD MÆCENATEM

Vix esse quemquam hominum, cui res suæ
placeant satis

Qui fit Mæcenas, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat, laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores! gravis armis
5. Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contra mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur, horæ
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
10. Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc, adeo sunt multa, loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
15. Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modo miles,

Mercator; tu consultus modo, rusticus; hinc vos,
Vos hinc, multatis discedite partibus. Eia,
Quid statis? nolint. Atqui licet esse beatis.
20. Quid causæ est, merito quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet, neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui jocularia ridens
Percurram: quamquam ridentem dicere verum
25. Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima:
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
30. Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria. Sicut
Parvula, nam exemplo est, magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest, atque addit acervo,
35. Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepat, et illis utitur ante
Quæsitis sapiens: cum te neque fervidus æstus
Determineat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
40. Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus, et auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
45. Millia frumenti tua triverit area centum;
Non tuus hoc capiet venter plus quam meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Forte vehas humero; nihilo plus accipias, quam

Qui nihil portarit. Vel dic, quid referat intra

50. Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret? At suave est ex magno tollere acervo.

Dum ex parvo nobis tantumdem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,

55. Vel cyatho; et dicas: Magno de flumine mallem,

Quam ex hoc fonticulo tantumdem sumere. Eo fit,

Plenior ut si quos delectet copia justo,

Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.

At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo

60. Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in
undis.

At bona pars hominum decepta cupidine falso:

Nil satis est, inquit; quia tanti, quantum habeas, sis.

Quid facias illi? Jubeas miserum esse, libenter

Quatenus id facit. Ut quidam memoratur Athenis

65. Sordidus ac dives, populi contemnere voces

Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca:

Tantalus a labris sitiens fugientia captat

Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te

70. Fabula narratur. Congestis undique saccis

Indormis inhians, et tanquam parcere sacris

Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde

75. Queis humana sibi doleat natura negatis.

An vigilare metu exanimem, noctesque diesque,

Formidare malos fures, incendia, servos,

Ne te compilent fugientes, hoc juvat? Horum

Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.

80. At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis, carisque propinquis.
Non uxor saluum te vult, non filius: omnes
85. Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos,
90. Infelix operam perdas: ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frænis?
Denique sit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: ne facias quod
95. Umidius, qui tam, non longa est fabula, dives,
Ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret. Ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
100. Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
Quid mi igitur suades? Ut vivam Mævius? aut sic
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere. Non ego avarum
Cum veto te fieri, vappam jubeo, ac nebulonem.
105. Est inter Tanaim quiddam, socerumque Viselli.
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon', ut avarus,
Se probet, ac potius laudet diversa sequentes?
110. Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat, neque se majori pauperiorum

Turbæ comparet; hunc atque hunc superare laboret?

Sic festinanti semper locupletior obstat.

Ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,

115. Instat equis auriga suos vincentibus, illum

Præteritum temnens extremos inter euntem.

Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum

Dicat, et exacto contentus tempore vitæ,

Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.

120. Jam satis est: ne me Crispini scrinia lippi

Compilasse putes, verbum non amplius addam.

EX SATIRA III

LIBRI SECUNDI

Vers. 142

Pauper Opimius argenti positi intus, et auri,

Qui Veientanum festis potare diebus

Campana solitus trulla, vappamque profestis,

145. Quondam lethargo grandi est oppressus; ut heres

Jam circum loculos et claves, lætus ovansque

Curreret. Hunc medicus multum celer, atque fidelis,

Excitat hoc pacto: mensam poni jubet, atque

Effundi saccos nummorum; accedere plures

150. Ad numerandum. Hominem sic erigit. Addit et illud:

Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet heres.

Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?

Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque

Ingens accedat stomacho fultura ruenti.

155. Tu cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryzæ.

Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu!

Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?

EX SATIRA VI

Vers. 80

Rusticus urbanum murem mus paupere fertur

Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,

Asper, et attentus quæsitis, ut tamen arctum

Solverat hospitiiis animum. Quid multa? neque illi

Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ:

85. Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi

Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœna

Vincere tangentis male singula dente superbo:

Cum pater ipse domus, palea porrectus in horna

Esset ador, loliumque, dapis meliora relinquens.

90. Tandem urbanus ad hunc: Quid te juvat, inquit,
amice,

Prærupti nemoris patientem vivere dorso?

Vis tu homines, urbemque feris præponere silvis?

Carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando

Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est

95. Aut magno, aut parvo lethi fuga. Quo, bone, circa,

Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:

Vive memor, quam sis ævi brevis. Hæc ubi dicta

Agrestem pepulere; domo levis exsilit. Inde

Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes

100. Mœnia nocturni subrepere: jamque tenebat

Nox medium cœli spatium, cum ponit uterque
In locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magna superessent fercula cœna,
105. Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem; veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, necnon verniliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
110. Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam, cum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare: simul domus alta molossis
115. Personuit canibus. Tum rusticus: Haud mihi vita
Est opus hac, ait; et valeas. Me silva, cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

EX EPISTOLA VII

LIBRI PRIMI

Vers. 28

Forte per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus
30. Ire foras pleno tendebat corpore, frustra.
Cui mustela procul: Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.

45. Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam

Dum redit, atque foro nimium distare Carinas
Jam grandis natu quæritur; conspexit, ut aiunt,
Adrasum quandam vacua tonsoris in umbra

50. Cultello proprios purgantem leniter unguēs.

Demetri, (puer hic non læve jussa Philippi
Accipiebat) abi, quære et refer; unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo sit patre, quoque patrono.

It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam,

55. Præconem, tenui censu, sine crimine notum;

Et properare loco, et cessare, et quærere, et uti,

Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,

Et ludis, et post decisa negotia, campo.

Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic

60. Ad cœnam veniat. Non sane credere Mena:

Mirari secum tacitus. Quid multa? Benigne,

Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te

Negligit, aut horret. Vultejum mane Philippus

Vilia vendentem tunicato scruta popello

65. Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo

Excusare laborem, et mercenaria vincla,

Quod non mane domum venisset, denique quod non

Providisset eum. Sic ignovisse putato

Me tibi, si cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo

70. Post nonam venies; nunc i, rem strenuus auge.

Ut ventum ad cœnam est; dicenda, tacenda locutus,

Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi sæpe

Occultum visus decurrere piscis ad hamum,

Mane cliens, et jam certus conviva; jubetur

75. Rura suburbana indictis comes ire Latinis.

Impositus mannis, arvum, cœlumque Sabinum

Non cessat laudare: videt, ridetque Philippus:
Et, sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
80. Promittit, persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultra,
Quam satis est, morer; ex nitido fit rusticus, atque
Sulcos et vineta crepat mera, præparat ulmos,
Immoritur studiis, et amore senescit habendi.
85. Verum ubi oves furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita seges, hos est enectus arandō;
Offensus damnis, media de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul adspexit scabrum, intonsumque Philippus:
90. Durus, ait, Vultei, nimis, attentusque videris
Esse mihi. Pol me miserum, patrone, vocares,
Quod te per Genium, dextramque, Deosque penates
Obsecro, et obtestor; vitæ me redde priori.
95. Qui simul aspexit, quantum dimissa petitis
Præstent; mature redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

EPISTOLA X

Vers. 32

...Fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, et regum vita præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior, communibus herbis
35. Pellebat; donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frænumque recepit.
Sed postquam victo violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.

Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
40. Libertate caret, dominum velit improbus, atque
Serviet æternum, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.

EX EPISTOLA II

LIBRI SECUNDI

Vers. 128

...Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
130. In vacuo lætus sessor, plausorque theatro:
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ,
135. Posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus, curisque reffectus,
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Q. HORATII FLACCI

DE ARTE POETICA

LIBER

AD PISONES

Humano capiti cervicem pictor equinam
 Jungere si velit, et varias inducere plumas
 Undique collatis membris; ut turpiter atrum
 Desinat in piscem mulier formosa superne;
 5. Spectatum admissi risum teneatis, amici?
 Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
 Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
 Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
 Reddatur formæ. Pictoribus atque Poetis
 10. Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas:
 Scimus, et hanc veniam petimusque, damusque vicissim
 Sed non ut placidis coeant immitia; non ut
 Serpentes avibus gementur, tigribus agni.
 Incœptis gravibus plerumque, et magna professis,
 15. Purpureus, late qui splendeat, unus et alter
 Assuitur panus; cum lucus et ara Dianæ,
 Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
 Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur Arcus.
 Sed nunc non erat his locus. Et fortasse cupressum
 20. Scis simulare. Quid hoc, si fractis enatat exspes

Navibus ære dato qui pingitur ? Amphora cœpit
Institui : currente rota, cur urceus exit ?
Denique sit quidvis simplex dumtaxat et unum.
Maxima pars vatum, pater et juvenes patre digni,
25. Decipimur specie recti. Brevis esse laboro,
Obscurus fio. Sectantem levia, nervi
Deficiunt animique : professus grandia, turget :
Serpit humi tutus nimium, timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
30. Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus et unguis
Exprimet, et molles imitabitur ære capillos;
Infelix operis summa, quia ponere totum
35. Nesciet. Hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus; et versate diu, quid ferre recusent,
40. Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
45. In verbis etiam tenuis, cautusque serendis,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum : si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum;
50. Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget; dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

Græco fonte cadent, parce detorta. Quid autem
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademptum
55. Virgilio, Varioque? Ego cur acquirere pauca,
Si possum, invideor, cum lingua Catonis, et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit
Signatum præsentē nota producere nomen.
60. Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.
Debemur morti nos, nostraque: sive receptus
Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
65. Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum;
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
70. Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.
Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
75. Versibus impariter junctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emisit auctor,
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
80. Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares
Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,

85. Et juvenum curas, et libera vina referre.

Descriptas servare vices, operumque colores,
Cur ego, si nequeo, ignoroque, Poeta salutor?
Cur nescire padens prave, quam discere malo?

Versibus exponi tragicis res comica non vult.

90. Indignatur item privatis, ac prope socco

Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.

Singula quæque locum teneant sortita decenter.

Interdum tamén, et vocem comoedia tollit :

Iratique Chremes tumido delitigat ore :

95. Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri

Telephus, et Peleus, cum pauper, et exul uterque

Projicit ampullas et sesquipedalia verba,

Si curat cor spectantis tetigisse querela.

Non satis est pulchra esse poemata ; dulcia suntu

100. Et quocumque volent, animum auditoris agunto.

Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent

Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est

Primum ipsi tibi : tunc tua me infortunia lædent.

Telephe, vel Peleu, male si mandata loqueris.

105. Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum

Vultum verba decent ; iratum plena minarum ;

Ludentem lasciva : severum seria dictu.

Format enim natura prius nos intus ad omnem

Fortunarum habitum : juvat aut impellit ad iram,

110. Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit :

Post effert animi motus interprete lingua.

Si dicentis erunt fortunis absona dicta,

Romani tollent equites, peditesque cochinnum.

Intererit multum Davusne loquatur, an Heros ;

115. Maturusne senex, an adhuc florente juvena

Fervidus : an matrona potens, an sedula nutrix ;

Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;
Colc hus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
120. Scriptor. Honoratum si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino;
Perfidus Ixion; Io vaga; tristis Orestes.
125. Si quid inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam, servetur ad imum,
Qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere: tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,

130. Quam si proferres ignota, indictaque primus.
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem, patulumque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere, fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
135. Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
140. Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte!
Dic mihi, Musa, virum captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit et urbes.

Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
145. Antiphaten, Scyllamque, et cum Cyclope Charyb-
dim.

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Semper ad eventum festinat, et in medias res
Non secus ac notas, auditorem rapit; et quæ
140. Desperat tractata nitescere posse, relinquit:
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Tu, quid ego, et populus mecum desideret, audi:
Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
155. Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus, et annis.
Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, et iram
160. Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
165. Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas, animusque virilis
Quærit opes et amicitias: inservit honori:
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda: vel quod
170. Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, pavidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
175. Multa ferunt anni venientes comoda secum,
Multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
Mudentur juveni partes, pueroque viriles:
Semper in adjunctis ævoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.

180. Segnius irritant animum demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri, promes in scenam : multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.

185. Ne pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus ;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Neve minor, neu sit quinto productior actu
190. Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit : nec quarta loqui persona laboret.

Actoris partes Chorus, officiumque virile
Defendat : neu quid medios intercinat actus,
195. Quod non proposito conducat et hæreat apte.
Ille bonis faveatque, et concilietur amicis,
Et regat iratos, et amet pacare tumentes.
Ille dapes laudet mensæ brevis : ille salubrem
Justitiam, legesque, et apertis otia portis.

200. Ille tegat commissa, Deosque precetur, et oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
Æmula ; sed tenuis simplexque, foramine paucō,
Aspirare et adesse choris erat utilis, atque

205. Nondum spissa nimis complere sedilia flatu :
Quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castusque, verecundusque coibat.

Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno

210. Placari genius festis impune diebus ;
Accessit numerisque modisque licentia major.

Indoctus quid enim saperet, liberque laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?

Sic priscæ motumque, et luxuriam addidit arti

215. Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.

Sic etiam fidibus voces crevere severis,

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps,

Utiliumque sagax rerum, et divina futuri,

Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

220. Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,

Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper

Incolumi gravitate jocum tentavit; eo quod

Illecebris erat, et grata novitate morandus

Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.

225. Verum ita risores, ita commendare dicaces

Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo;

Ne quicumque Deus, quicumque adhibebitur heros

Regali conspectus in auro nuper, et ostro,

Migret in obscuras humili sermone tabernas:

230. Aut dum vitat humum, nubes et inania captet.

Effutire leves indigna Tragicædia versus,

Ut festis matrona moveri jussa diebus,

Intererit Satyris paulum pudibunda protervis.

Non ego inornata, et dominantia nomina solum.

235. Verbaque, Pisones, Satyrarum escriptor amabo :

Nec sic enitar tragico differre colori ;

Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax

Pythias emuncto lucrata Simone talentum,

An custos, famulusque Dei Silenus alumni.

240. Ex noto fictum carmen sequar : ut sibi quivis

Speret idem ; sudet multum, frustra que laboret

Ausus idem. Tantum series, juncturaque pollet :

Tantum de medio sumptis accedit honoris.

Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni,
245. Ne velut innati triviis, ac pene forenses,
Aut nimium teneris juvenentur versibus unquam,
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.
Offenduntur enim, quibus est equus, et pater, et res;
Nec, si quid fricti ciceris probat, et naxis emptor,
250. Æquis accipiunt animis, donantve corona.

Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere jussit
Nomen Iambeis, cum senos redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi. Non ita pridem,
255. Tardior ut paulo, graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in jura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni
260. In scenam missus magno cum pondere versus,
Aut operæ celeris nimium, curaque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna Poetis.

265. Idcirco vager, scribamque licenter? an omnes
Visuros peccata putem mea, tutus, et intra
Spem veniæ cautus? Vitavi denique culpam;
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.

270. At nostri proavi Plautinos, et numeros, et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati, si modo ego, et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus, et aure.

275. Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ

Dicitur, et plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentque peruncti sæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis ;
280. Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his Comœdia, non sine multa
Laude : sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi. Lex est accepta : chorusque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
285. Nil intentatum nostri liquere Poetæ :
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, clarisve potentius armis,
290. Quam lingua latium, si non offenderet unum
Quemque Poctarum limæ labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, et multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.
295. Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, et excludit sanos Helicone Poetas
Democritus ; bona pars non unguis ponere curat,
Non barbam ; secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium, nomenque Poetæ,
300. Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
Qui purgor bilem sub verni temporis horam !
Non alius faceret meliora poemata. Verum
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
305. Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.
Munus et officium, nil scribens ipse, docebo :
Unde parentur opes : quid alat, formetque Poetam ;

Quid deceat, quid non; quo virtus, quo ferat error.
Scribendi recte sapere est et principium et fons.

310. Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, et quid amicis;
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes;
Quod sit Conscripti, quod Judicis officium; quæ

315. Partes in bellum missi Ducis; ille profecto
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ, morumque jubebo
Doctum imitatore, et veras hinc ducere voces.

Interdum speciosa locis, morataque recte
320. Fabula, nullius veneris, sine pondere et arte,
Valdius oblectat populum, meliusque moratur,
Quam versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graii ingenium, Graii dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.

325. Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? Poteras dixisse: Triens. Heu!
Rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit?
330. Semis. At hæc animus ærugo, et cura peculi.

Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, et levi servanda cupresso?

Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ:
Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
335. Quidquid præcipies, esto brevis; ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causa sint proxima veris.
Nec quodcumque volet, poscat sibi fabula credi?

340. Neu pransæ Lamiae vivum puerum extrahat alvo.

Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,

Lectorem delectando, pariterque monendo.

345. Hic meret æra liber Sosiis, hic et mare transit;

Et longum noto scriptori prorogat ævum.

Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus:

Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus et
mens;

Poscentique gravem persæpe remittit acutum:

350. Nec semper feriet, quodcumque mirabitur, arcus.

Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis

Offendar maculis, quas aut incuria fudit,

Aut humana parum cavit natura. Quid ergo?

Ut scriptor si peccat idem librarius usque,

355. Quamvis est monitus, venia carat, et citharædus

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:

Sic mihi, qui multum cessat, fit Choerilus ille,

Quem bis, terque bonum, cum risu miror, et idem

Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.

360. Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Ut pictura, poesis erit, quæ, si propius stes,

Te capiet magis; et quædam, si longius abstes.

Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,

Judicis argutam quæ non formidat acumen.

365. Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit

O major juvenum, quamvis et voce paterna

Fingeris ad rectum, et per te sapis; hoc tibi dictum

Tolle memor: certis medium, et tolerabile rebus

Recte concedi. Consultus juris, et actor

370. Causarum mediocris abest virtute disertis

Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus :
 Sed tamen in pretio est. Mediocribus esse Poetis
 Non homines, non Di, non concessere columnæ.
 Ut gratas inter mensas symphonia discors,
 375. Et crassum unguentum, et Sardo cum melle pa-
 paver,

Offendunt ; poterat duci quia cœna sine istis :
 Sic animis natum inventumque poema juvandis,
 Si paulum a summo discessit, vergit ad imum.
 Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis :
 380. Indoctusque pilæ, discive, trochive quiescit ;
 Ne spissæ risum tollant impune coronæ
 Qui nescit, versus tamen audet fingere. Quid ni ?
 Liber et ingenuus, præsertim census equestrem
 Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
 385. Tu nihil invita dices, faciesve Minerva :
 Id tibi iudicium est, ea mens. Si quid tamen olim
 Scripseris, in Metii descendat iudicis aures,
 Et patris, et nostras, nonumque prematur in annum :
 Membranæ intus positæ, delere licebit
 390. Quod non edideris. Nescit vox missa reverti.

Silvestres homines sacer, interpretsque Deorum
 Cædibus, et victu fœdo deterruit Orpheus,
 Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
 Dictus et Amphion, Thebææ conditor arcis,
 Saxa movere sono testudines, et prece blanda
 395. Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
 Publica privatis sæcernere, sacra profanis ;
 Concubitu prohibere vago ; dare jura maritis ;
 Oppidâ moliri ; leges incidere ligno.
 400. Sic honor, et nomen divinis Vatribus, atque
 Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,

Tyrtæ usque mares animos in Martia bella
 Versibus exacuit. Dictæ per carmina sortes;
 Et vitæ monstrata via est; et gratia regum
 405. Pieriis tentata modis, ludusque repertus,
 Et longorum operum finis: ne forte pudori
 Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
 Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
 410. Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
 Altera poscit opem res, et conjurat amice.
 Qui studet optatam cursu contingere metam,
 Multa tulit fecitque puer; sudavit, et alsit;
 Abstinit (mensa) et vino. Qui Pythia cantat
 415. Tibicen, dedicit prius, extimuitque magistrum.
 Nunc satis est dixisse: Ego mira poemata pango:
 Occupet extremum scabies: mihi turpe relinqui est,
 Et, quod non didici, sane nescire fateri

Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
 420. Assentatores jubet ad lucrum ire Poeta,
 Dives agris, dives positus in fœnore nummis.
 Si vero est, unctum qui recte ponere possit,
 Et spondere levi pro paupere et eripere atris
 Litibus implicitum; mirabor, si sciet inter,
 425. Noscere mendacem, verumque beatus amicum.
 Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,
 Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
 Lætitiæ; clamabit enim: Pulchre, bene, recte!
 Pallescet super his: etiam stillabit amicis
 430. Ex oculis rorem: saliet, tundet pede terram.
 Ut qui conducti plorant in funere, dicunt,
 Et faciunt prope plura dolentibus ex animo; sic
 Derisor vero plus laudatore movetur.

Reges dicuntur multis urgere cullulis,
435. Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitia dignus. Si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares: Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc. Melius te posse negares
440. Bis, terque expertum frustra; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quam vertere, malles,
Nullum ultra verbum, aut operam sumebat inanem,
Quin sine rivali teque, et tua solus amares.
445. Vir bonus, et prudens versus reprehendet inertes;
Culpabit duros; incompetis allinet atrum
Transverso calamo signum; ambitiosa recidet
Ornamenta; parum claris lucem dare coget;
Arguet ambigue dictum; mutanda notabit;
450. Fiet Aristarchus; nec dicet: Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel, exceptumque sinistre.
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;
455. Vesanum tetigisse timent, fugiuntque Poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si, veluti merulis intentus decidit anceps
In puteum, foveamve; licet, Succurrite, longum
460. Clamet, io, cives: non sit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, et demittere funem:
Qui scis, an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam; Siculique Poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
465. Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam

Insiluit. Sit jus, liceatque perire Poetis.
 Invitum qui servat, idem facit occidenti.
 Nec semel hoc fecit; nec, si retractus erit, jam
 Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
 470. Nec satis apparet cur versus factitet: utrum
 Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
 Moverit incestus. Certe furit: ac velut ursus,
 Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
 Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
 475. Quem vero arripuit, tenet, occiditque legendo,
 Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

FINIS EXCERPTORUM EX QUINTO HORATIO FLACCO

VIDA

DE

DECIO JUNIO JUVENAL

Era Decio Junio Juvenal nascido em Aquino, no reino de Napoles. Vivia em Roma nos fins do imperio de Domiciano, e tambem no tempo de Nerva e de Trajano. Fez-se mui celebre pelas suas satyras, de que nós contâmos dezeseis. Passou grande parte da sua vida em os exercicios da escola, onde adquiriu reputação de vehemente declamador. Julio Escaligero prefere a força de Juvenal á simplicidade de Horacio; mas as pessoas de bom gosto persuadem-se que o genio declamador e mordaz de Juvenal é muito inferior á simplicidade fina, delicada e natural de Horacio.

Atreveu-se Juvenal a satyrisar em uma das suas satyras o célebre comediante Paris, cujo poder era enorme em a côrte, de sorte que elle dava geralmente todos os cargos assim militares como civis. Não soffreu o soberbo comediante esta ousadia. Fez desterrar Juvenal para o Egypto, mandando-o commandar um regimento acampado na ex-

tremidade d'este paiz. Mas d'aqui voltou a Roma depois da morte de Domiciano, e ali esteve (como se julga por algumas das suas satyras) até o reinado de Adriano.

O sabio Rollin diz que teria sido para desejar que, reprehendendo Juvenal os costumes dos outros com tanta severidade, não tivesse mostrado que elle mesmo era sem pejo, nem tivesse combatido os vicios de um modo que mais ensina a commette-los do que inspira o horror d'elles.

Sobre Juvenal veja-se o que escreve Morhofio no seu *Polyhist. litterar.*, lib. 4, cap. 13.º, n.º 10, Rollin, *Hist. Ant.*, tom. 12.º, pag. 149.

É celebre a edição de Juvenal feita em Paris em 1602, com illustrações de varios, e a de Rigalcio feita em 1613, e a de Gangreo em 1614, em 8.º

EX D. JUNII JUVENALIS

SATYRA PRIMA

Semper ego auditor tantum? Nunquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?

Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? Impune diem consumpserit ingens
Telephus? Aut summi plena jam margine libri
Scriptus et in tergo, necdum finitus Orestes?

30. Difficile est Satyram non scribere. Nam quis iniquæ
Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se?

..... Probitas laudatur, et alget.

79. Si natura negat, facit indignatio versum,
Qualemcumque potest: quales ego, vel Cluvienus.

147. Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient, facientque minores.

EX SATYRA II

VERS. 80

..... Grex totus in agris
Unius scabie cadit, et porrigine porci,
Uvaeque conspecta livorem ducit ab uva.
Nemo repente fuit turpissimus.

EX SATYRA III

Quamvis digressu veteris confusus amici,
Lando tamen vacuis quod sedem figere Cumis
Destinet, atque unum civem donare Sibyllæ.
Janua Baiarum est, et gratum littus amœni
Secessus. Ego vel Prochytam præpono Suburræ.
Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus
Tectorum assiduos, ac mille pericula sævæ
Urbis, et Augusto recitantes mense Poetas?
Sed dum tota domus rheda componitur una,
Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam.
21. Hic tunc Umbricius: Quando artibus, inquit, honestis
Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum:
Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
Deteret exiguis aliquid: proponimus illuc
Ire, fatigatas ubi Dædalus exuit alas:
Dum nova canities, dum prima, et recta senectus,
Dum superest Lachesi quod torqueat, et pedibus me
Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo,
Cedamus patria: vivant Arturius istic,
Et Catulus: maneant qui nigra in candida vertunt,
Queis facile est ædem conducere, flumina, portus,
Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
Et præbere caput domina venale sub hasta.
Quondam hi cornicines, et municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ,
Munera nunc edunt, et verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter: inde reversi
Conducunt foricas, (aut quidquid vilius audent).

Quid Romæ faciam ? Mentiri nescio: librum,

133. Si malus est, nequeo laudare.

Quantum quisque sua nummorum servat in arca,

Tantum habet et fidei.

152. Nil habet infelix paupertas durius in se,

Quam quod ridiculos homines facit.

164. Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat.

Res angusta domi: (nimis hic habitare molestum est).

235. (Namque nisi) magnis opibus dormitur in urbe.

Inde caput morbi: rhedarum transitus arcto

Vicorum inflexu, et stantis convicia mandræ

242. Eripiunt somnum. Nobis properantibus obstat

Unda prior: magno populus premit agmine lumbos,

Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit assere duro

Alter: at hic lignum capiti incutit, ille metretam.

Pingua crura luto: planta mox undique magna

Calcor, et in digito clavus mihi militis hæret.

254. Scinduntur tunicæ sartæ. Modo longa coruscat

Sarraco veniente abies, atque altera pinum

Plaustra vehunt, nutant alte, populoque minantur.

Nam si procubuit qui saxa Ligustica portat,

Axis, et eversum fudit super agmina montem,

Quid superest de corporibus? Quis membra, quis ossa

Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver

More animæ.

267. Respice nunc alia, ac diversa pericula noctis:

Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum

Testa ferit, quoties rimosa et curta fenestris

Vasa cadunt, quanto percussam pondere signent,

Et lædant silicem. Possis ignavus haberi,

Et subiti casus improvidus, ad cœnam si

Intestatus eas: adeo tot fata, quot illa

Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ.
278. Ebrius, ac petulans, qui nullum forte cecidit,
290. Stat contra, starique jubet: parere necesse est.
Nam quid agas? cum te furiosus cogat, et idem
Fortior. Unde venis? exclamat. ....
295. Nil mihi respondes? Aut dic, aut accipe calcem:
Ede, ubi consistas? in qua te quæro proseucha?
Dicere si tentes aliquid, tacitusve recedas,
Tantumdem est: feriunt pariter; vadimonia deinde
Irati faciunt. Libertas pauperis hæc est.
Pulsatus rogat, et pugnis concisus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
Nec tamen hæc tantum metuas: nam qui spoliет te
Non deerit, clausis domibus, postquam omnis ubique
Fixa catenatæ siluit compago tabernæ,
Interdum et ferro subitus grassator agit rem,
Armato quoties tutæ custode tenentur,
Et Pomptinæ palus, et Gallinaria pinus.
Sic inde huc omnes tanquam ad vivaria currunt.
Qua fornace graves, qua non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas ne
Vomer deficiat, ne marræ, et sarcula desint.
Felices proavorum atavos, felicia dicas
Secula, quæ quondam sub Regibus atque Tribunis
Viderunt uno contentam carcere Romam!
His alias poteram et plures subnectere causas:
Sed jumenta vocant, et sol inclinatur; eundum est.
Nam mihi commota jamdudum mulio virga
Adnuat: ergo vale nostri memor.

EX SATYRA VI

Credo pudicitiam, Saturno Rege, moratam
In terris visamque diu; cum frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque Laremque,
Et pecus et dominos communi clauderet umbra;
Silvestrem montana torum cum sterneret uxor
Frondebis et culmo, vicinarumque ferarum
Pellibus; haud similis tibi, Cynthia, nec tibi, cujus
Turbavit nitidos extinctus passer ocellos:
Sed potanda ferens infantibus ubera magnis,
Et sæpe horridior glandem ructante marito.
Quippe aliter tunc orbe novo, cœloque recenti
Vivebant homines, qui rupto robore nati,
Compositique luto nullos habuere parentes.
Multa pudicitiae veteris vestigia forsân,
Aut aliqua extiterint et sub Jove, sed Jove nondum
Barbato, nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius, cum furem nemo timeret
Caulibus, aut pomis, et aperto viveret horto.
Paulatim deinde ad Superos Astræa recessit
Hac comite, atque duæ pariter fugere sorores.

EX SATYRA VII

VERS. 50

(Ni caveant homines) laqueo tenet ambitiosi
 Consuetudo mali: tenet insanabile multos
 Scribendi cacoethes, et ægro in corde senescit.
 Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
 Qui nil expositum soleat deducere, nec qui
 Communi feriat carmen triviale moneta,
 Hunc qualem nequeo monstrare, et sentio tantum,
 Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
 Impatiens, cupidus silvarum, aptusque bibendis
 Fontibus Aonidum: neque enim cantare sub antro
 Pierio, thyrsumve potest contingere mœsta
 Paupertas, atque æris inops, quo, nocte dieque,
 Corpus eget: satur est, cum dicit Horatius: Ohe!
 144. (Vulgus apud) rara in tenui (est) facundia panno.
 155. Occidit miseros crambe repetita magistros.
 Quis color, et quod sit causæ genus, atque ubi summa
 Quæstio, quæ veniant diversa parte sagittæ,
 Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.
 Mercedem appellas? Quid enim scio? Culpa docentis
 Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
 Nil salit Arcadico juveni, cujus mihi sexta
 Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.
 178. Balnea sexcentis et pluris, porticus, in qua
 Gestetur dominus, quoties pluit, (ædificantur).
 182. Parte alia longis Numidarum fulta columnis
 Surgit, ut argentem rapiat cœnatio solem.

186. Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
Constabit patri quam filius. (Attamen omnes)
195. Sidera (non frustra) excipiunt nos incipientes
Edere vagitus, et adhuc a matre rubentes.
Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul,
Si volet hæc eadem, fies de Consule Rhetor.
201. Servis regna dabunt, captivis fata triumphum.
Pœnituit multos vanæ, sterilisque cathedræ.
-

EX SATYRA VIII

- Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum, et stantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, humeroque minorem
Corvinum, et Galbam auriculis nasoque carentem,
Fumososque equitum cum Dictatore magistros,
Si coram Lepidis male vivitur?
19 Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.
24. Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Justitiæque tenax factis, dictisque mereris?
Agnosco procerem: salve, Getulice, seu tu
Silanus, quocumque alio de sanguine rarus
Civis, et egregius patriæ contingis ovanti.
68. Ergo ut miremur te, non tua; primum aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,
Quos illi damus; et dedimus, quibus omnia debes.
Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum

Tradit, et inflatum, plenumque Nerone propinquo.
Rarus enim ferme sensus communis in illa
Fortuna. Sed te censerī laude tuorum,
Pontice, ~~soluerim~~, sic ut nihil ipse futurae
Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famae,
Ne collapsa ruant, subductis tecta columnis.
Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integër : ambigua si quando citabere testis
Incertaeque rei, Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, et admoto dictet perjurā tauro :
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.
431. (Nam) licet a Pico numeres genus, altaque si te
Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter majores, ipsumque Promethea ponas :
De quocumque voles proavum tibi sumito libro.
Quod si præcipitem rapit ambitio atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures ;
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
269. Malo pater tibi sit Thersites dummodo tu sis
Æacidae similis, Vulcaniaque arma capessas,
Quam te Thersitæ similem producat Achilles.

EX SATYRA IX

VERS. 96

Qui modo secretum commiserat, ardet, et odit,
Tanquam prodideris quidquid scis : sumere ferrum,
Fuste aperire caput, candelam apponere valvis
102. Non dubitat. Corydon, secretum divitis ullum
Esse putas? Servi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, et postes, et marmora : claude fenestras,
Vela tegant rimas, junge ostia, tollito lumen,
Quod tamen ad cantum galli facit ille secundum,
Proximus ante diem caupo sciet, audiet et quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri.
114. (Servos) ergo roges, quidquid paulo ante petebas
A nobis taceant illi; sed prodere malunt
Arcanum, quam subrepti potare Falerni.
Vivendum recte est, cum propter plurima, tum istis
Præcipue causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas : nam lingua mali pars pessima servi.

EX SATYRA X

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram et Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula. Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? Quid tam dextro pede concipis, ut te

Conatus non pœniteat, votique peracti ?
Evertere domos totas, optantibus ipsis,
Di faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur
Militia : et torrens dicendi copia, multis
Et sua mortifera est faciundia. Viribus ille
Confusus periit, admirandisque lacertis.
Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat, et cuncta exsuperans patrimonium census,
Quanto Delphinis Balæna Britannica major.
19. Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contumque timebis :
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
188. Da spatium vitæ, multos da, Jupiter, annos.
Hoc, recto vultu, solum hoc et pallidus optas.
Sed quam continuus, et quantis longa senectus
Plena malis ! Deformem et tetrum ante omnia vultum
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pedantesque genas, et (tristes) aspice rugas.
Plurima sunt juvenum discrimina. Pulchrior ille
Hoc, atque ille alio : multum hic robustior illo.
Una senum facies, cum voce trementia membra,
Et jam leve caput, madidique infantia nasi,
Frangendus misero gingiva panis inermi :
Usque adeo gravis uxori, natisque, sibique.
Non eadem vini atque cibi, torpente palato,
Gaudia, (nec sapor est idem. Verum), aspice partis
Nunc damnum alterius : nam quæ, cantante, voluptas,
213. Sit licet eximius, citharædo, sive Seleuco ?
Quid refert, (magni) sedeat qua parte Theatri,
Qui vix cornicines exaudiat, atque tubarum
Concentus ? Clamore opus est, ut sentiat auris,

Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
Præterea minimus gelido jam in corpore sanguis
Febre calet sola : circumsiluit agmine facto
Morborum omne genus, quorum si nomina quæras,
Promptius expediam (quot sint in vertice crines)
Quot Themison ægros autumnino occiderit uno.
227. Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos, et luscis invidet : hujus
Pallida labra cibum capiunt digitis alienis.
Ipse ad conspectum cœnæ diducere rictum
Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
Nec quos eduxit gnatos, (nullosque propinquos).
240. Ut vigeant sensus animi ; ducenda tamen sunt
Funera gnatorum, rogos aspiciendus amatae
Conjugis et fratris, plenæque sororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domus multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore et nigra veste senescant.
246. Nil ergo optabunt homines ? Si consilium vis ;
Permites ipsis expendere Numinibus, quid
Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.
Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Di.
Carior est illis homo, quam sibi.
356. Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
363. Monstro, quod ipse tibi possis dare. Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
Nullum numen abest, si sit prudentia. Nam te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

EX SATYRA XI

Atticus eximie si cœnat, lautus habetur :
 Si Rutilus, demens. Quid enim majore cachinno
 Excipitur vulgi, quam pauper Apicius (ille est) ?
 9. Multos porro vides, quos sæpe elusus ad ipsum
 Creditor introitum solet expectare macelli,
 Et quibus in solo vivendi causa palato est.
 Egregius cœnat, meliusque miserrimus horum,
 Et cito casurus jam perluciente ruina.
 Interea gustus elementa per omnia quærunt.
 Nunquam animo pretiis obstantibus : interius si
 Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
 44. Ferula nunc audi nullis ornata macellis.
 De Tibertino veniet pinguiissimus agro
 Hædulus, et toto grege mollior, inscius herbæ,
 Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
 Qui plus lactis habet, quam sanguinis : et montani
 Asparigi, posito quos legit villica fuso.
 Grandia præterea, tortoque calentia fœno
 Ova adsunt ipsis cum matribus : et servatæ
 Parte anni, quales fuerant in vitibus, uvæ :
 (Lactis erit, mellisque parum) : de corbis iisdem
 Æmula Piconia, et odoris mala recentis,
 Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
 Autumnum, et crudi posuere pericula succi.
 Hæc olim nostri jam luxuriosa senatus
 Cœna fuit. Curius, parve quæ legerat horto
 Ipse, focis brevibus ponebat oluscula, quæ nunc
 Squalidus in magna fastidit compede fossor.
 82. Sicci terga suis, rara pendentia crate,

Moris erat quondam festis servare diebus,
Et natalium cognatis ponere lardum,
Accedente nova, si quam dabat hostia, carne.
Cognatorum aliquis titulo ter Consulis, atque
Gastrorum imperiis, et Dictatoris honore
Functus, ad has epulas solito maturius ibat
Erectum domito referens a monte ligonem.
99. Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex.
117. Illa domi natas nostraque ex arbore mensas
Tempora viderunt; hos lignum stabat ad usus,
Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.

EX SATYRA XII

50. Non propter vitam faciunt patrimonia quidam.
Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
57. I nunc, et ventis animam committe, dolato
Confusus ligno, digitis a morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.

EX SATYRA XIII

Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.
21. Felices illos qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum vita didicere magistra!
Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum

Quæsitum, et partos gladio vel pyxide nummos?
Rari quippe boni, numero vixsunt totidem, quot
Thebarum portæ vel divitis ostia Nili.

38. Quondam alio indigenæ vivebant more, priusquam
Sumeret agrestem, posito diademate, falcem
Saturnus fugiens; tum cum virguncula Juno,
Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris.

Nulla super nubes convivia cœlicolarum:
Nec puer Iliacus, fornosa nec Herculis uxor
Ad cyathos, et jam, siccato nectare, tergens
Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.
Prandeat sibi quisque Deus: Nec turba Deorum
Talis ut est hodie: contentaque sidera paucis
Numinibus, miserum urgebant Atlanta minori
Pondere. Nondum aliquis sortitus triste profundi
Imperium, aut Sicala torvus cum conjuge Pluton.
Nec rota, nec furia, nec saxum, aut vulturis atri
Pœna: sed infernis hilares sine regibus umbræ.
Improbis illo fuit admirabilis ævo.

Credebant hoc grande nefas, et morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, et si
Barbato cuicumque puer; licet ipse videret
Plura domi farra, et majores glandis acervos:
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis.

236. Mobilis et varia est ferme natura malorum:
Cum scelus admittunt, superest constantia: quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt sentire, peractis
Criminibus. Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, et mutari nescia. Nam quis
Peccandi finem posuit sibi? Quando recepit
Ejectum semel attrita de fonte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno

Flagitio? Dabit in laqueum vestigia noster
Perfidus, et nigri patietur carceris uncum,
Aut maris Ægæi rupem, scopulosque frequentes
Exulibus magnis: pœna gaudebis amara
Nominis invisi, tandemque fatebere lætus
Nec surdum, nec Tiresiam quemquam esse Deorum.

EX SATYRA XIV

23. Corruptum vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos auctoribus. Unus et alter
Forsitan hæc spernent juvenes, quibus arte benigna
Et meliore luto sinxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnandis. Hujus enim vel
Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis
Turpibus, ac pravis omnes sumus: et Catilinam
Quocumque in populo videas, quocumque sub axe:
Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
Nil dictum fœdum, visuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est. Procul hinc, procul inde (nefandum).
Maxima debetur puero reverentia. Si quid
Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

70. Gratum est, quod patriæ civem, populoque dedisti,
Si facis ut patriæ sit idoneus, utilis agris,
Utilis et bellorum, et pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus, et quibus hunc tu

Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
 Nutrit, et inventa per devia rura lacerta:
 Illi eadem, sumptis, quærunt animalia, pennis.
 Vultur jumento, et canibus, erucibusque relictis,
 Ad foetus properat, partemque cadaveris affert:
 Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, et se
 Pascentis, propria cum jam facit arbore nidos.
 Sed leporem, aut capream famulae Jovis, et generosae
 In saltu venantur aves: hinc praeda cubili
 Ponitur: inde autem cum se matura levavit
 Progenies, stimulante fame, festinat ad illam
 Quam primum rupto praedam gustaverat ovo.

EX SATYRA XV

70. Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.
 131. (Sed quoscumque ferat, certe) mollissima corda
 Humano generi dare se natura fatetur,
 Quæ lacrymas dedit: hæc nostri pars optima sensus.
 140. Plorare ergo jubet nobis mala: separat hoc nos
 A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
 Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
 Atque exercendis, capiendisque artibus apti,
 Sensus a cœlesti demissum traximus arce,
 Cujus egent prona, et terram spectantia. Mundi
 Principio indulsit communis conditor illis
 Tantum animas, nobis animum quoque; mutus ut nos
 Affectus petere auxilium, et præstare juberet;
 Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
 De nemore, et proavis habitatas relinquere silvas;

Ædificare domos, Laribus conjungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos
Ut collata daret fiducia; protegere armis
Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere civem
Communi dare signa tuba, defendier iisdem
Turribus, atque una portarum clave teneri.

Sed jam serpentum major concordia; parcit
Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? Quo nemore unquam
Expiravit aper majoribus dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefanda
Produxisse parum est, cum rastra et sarcula tantum
Assueti coquere, et marris, ac vomere lassi
Nescierint primi gladios extendere fabri.
Aspicimus populos, quorum non sufficit iræ
Occidisse aliquem, sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?

FINIS EXCERPTORUM EX D. JUNIO JUVENALI

VIDA

DE

AULO PERSIO FLACCO

Persio, poeta satyrico, que viveu no imperio de Nero, era nascido em Volaterras na Toscana. Era cavalleiro romano, parente e alliado com as pessoas da primeira nobreza. Até á idade de doze annos estudou na sua patria; depois continuou os seus estudos em Roma com o grammatico Palemon, o rhetorico Virginio e um philosopho stoico, com quem contrahiu amisade tão particular, que viveram sempre unidos intimamente. Era este poeta de um genio mui suave, cheio de amisade e respeito para com seus parentes, e singularmente regulado em os seus costumes. Nas suas satyras reprehende muitas vezes os defeitos dos oradores e dos poetas do seu tempo, sem perdoar nem ainda a Nero. Dizem que n'este verso injurioso, que se lê na primeira das suas satyras: *Aurículas asini quis non habet?* quizera denotar este principe. A obra de Persio, onde se admira uma moral pura e um fundo maravilhoso de juizo,

aindaque seja breve, lhe tem adquirido muita gloria, e gloria muito solida, diz Quintiliano: *Multum et veræ gloriæ, quamvis uno libro meruit Persius*; comtudo devemos confessar que a obscuridade, que reina nas suas satyras, diminue muito o seu merecimento. Ella foi causa de haver quem dissesse que como Persio quizera que o não entendessem, elle lhes queria fazer a vontade. Morreu de idade de vinte e oito annos no anno 62 do nascimento de Christo. Deixou a Cornuto, seu mestre de rhetorica, a sua livraria, composta de 700 volumes, o que n'aquelle tempo era muito consideravel, e, alem d'ella, grande somma de dinheiro. Aceitou Cornuto os livros, mas o dinheiro o deixou ás irmãs de Persio.

D'este poeta disse Morhofio que é: *Sæpe plus quam ferreus, imo saxeus; nam satyrica ejus dictio supra modum horrida est, et Juvenali ætate, licet inferiori postponenda*. As melhores edições d'elle são a de Escrevelio, feita em Leyden em 1648, e a que é para o uso do Delfim, feita em Paris em 1684, in 4º.

EX AULI PERSII FLACCI

SATYRARUM

LIBRO

PROLOGUS

Nec fonte labra prolui caballino,
 Nec in bicipiti somniasse Parnasso
 Memini, ut repente sic Poeta prodirem;
 Heliconiadasque, pallidamque Pirenem
 Illis remitto, quorum imagines lambunt
 Hederæ sequaces: ipse semipaganus
 Ad sacra Vatum carneau affero nostrum.
 Quis expedit psittaco suum Xaire,
 Picasque docuit verba nostra conari?
 Magister artis, ingenique largitor
 Venter, negatas artifex sequi voces.
 Quod si dolosi spes refulserit nummi,
 Corvos Poetas, et poetrias picas
 Cantare credas Pegaseium melos.

EX SATYRA PRIMA

P. O curas hominum! o quantum in rebus inane!
A. Quis leget hæc? *P.* Min'tu istud ais? *A.* Nemo, Hercule. *P.* Nemo?

A. Vel duo, vel nemo : turpe et miserabile. **P.** Quare ?
Ne mihi Polydamas, et Troiades Labeonem
Prætulerint. Nugæ. Non, si quid turbida Roma
Eleuet, accedas : examenve improbum in illa
Castiges trutina : nec te quæsiveris extra.

Nam Romæ quis non ? Ah, si fas dicere ! sed fas :
Tunc, cum ad canitiem, et nostrum istud vivere triste
Aspexi, et nucibus facimus quæcumque relictis,
Cum sapimus patruos tunc, tunc : ignoscite. **A.** Nolo.
P. Quid faciam ? Sed sum petulanti splene cachinno.

Scribimus inclusi, numeros ille, hic pede liber,
Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet.
Scilicet hæc populo, pexusque togaque recenti,
Et natalitia tandem cum sardonyche albus,
Sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur
Mobile collueris, patranti fractus oculo.

25. At pulchrum est digito monstrari, et dicier : Hic est.
Tun' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendes ? Ecce inter pocula quærunt
Romulidæ satori, quid dia poemata narrent
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna est,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorabile si quid
Eliquat et tenero supplantat verba palato,
Assensere viri. Nunc non cinis ille poetæ
Felix ? Non levior cippus nunc imprimit ossa ?
Laudant convivæ. Nunc non e manibus illis ;
Nunc non e tumulo, fortunataque favilla
Nascentur violæ ? Rides, ait, et nimis uncis
Naribus indulges. An erit qui velle recusset
Os populi meruisse, et cedro digna locutus,
Linquere nec scombros metuentia carmina, nec thus ?

64. Vos, ó patricius sanguis, quos vivere fas est,
Occipiti cæco, posticæ occurrите sannæ.

EX SATYRA II

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Funde merum Genio: non tu prece poscis emaci,
Quæ nisi seductis nequeas committere Divis.
At bona pars procerum tacita libavit acerra.
Haud cuivis promptum est, murmurque, humilesque su-
surros.

Tollere de templis, et aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides: hæc clare, et ut audiat hospes:
Illa sibi introrsum, et sub lingua immurmurat: O si
Ebuliat patruī præclarum funus! et: O si
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule, pupillumve utinam, quem proximus hæres
Impello, expungam! namque est scabiosus, et acri
Bile tumet. (Quæso, sed, Jupiter, illa negato.)
40. Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ:
Esto, age: sed grandes patinæ, tucetaque crassa
Annuerè his Superos vetuere, Jovemque morantur.
Rem struere exoptas, cæso bove, Mercuriumque
Arcessis fibra: da fortunare Penates:
Da pecus, et gregibus fœtum. Quo, pessime, pacto
Tot tibi cum in flammis junicum omenta liquescant?
60. O curvæ in terris animæ, et Cœlestium inanes!
Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores?
68. Dicite, Pontifices, in sancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ a virgine puppæ.

Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messallæ lippa propago ?
Compositum jus, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto ?
Hæc cedo, ut admoveam templis, et farre litabo.

EX SATYRA III

35. Magne Pater Divum, sævos punire tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Moverit ingenium ferventi tincta veneno :
Virtutem videant intabescantque relictæ.
Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci,
Et magis auratis pendens laquearibus ensis
Purpureas subter cervices terruit (unquam) ?
44. Sæpe oculos, memini, tingebam parvus olivo.
Grandia si nollem morituri verba Catonis
Discere, non sano multum laudanda magistro,
Quæ pater adductis sudans audiret amicis.
Jure etenim summum (credebam) scire quis esset
Callidior buxum (teretem) torquere flagello.
Estne aliquid quo tendis, et anne ex tempore vivis ?
63. Helleborum frustra, cum jam cutis ægra tumebit,
Poscentes videas : venienti occurrite morbo.
Ecquid opus Cratæo magnos promittere montes ?
Discite, vos miseri, et causas cognoscite rerum,
Quid sumus, et quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus, et unde,
Quis modus argento, quid, fas optare, quid asper
Utile nummus habet, patriæ, carisque propinquis

Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Jussit, et humana qua parte locatus es in re.

EX SATYRA V

30. Cum primum pavido custos mihi purpura cessit,
Bullaque succinctis laribus donata pendit,
36. Me tibi supposui : teneros tu suscipis annos
Socratico, Cornute, sinu. Tunc fallere solers
Apposita intortos ostendit regula mores ;
Et premitur ratione animus, vincique laborat.
Artificemque tuo ducit sub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
52. Mille hominum species, et rerum discolor usus :
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper, et pallentis grana cumini ;
Hic satur irriguo mavult turgescere somno ;
Hic campo indulget; (vetita) alea decoquit illum.
62. At te nocturnis juvat impallescere chartis,
Cultor enim es juvenum, purgatas inseris aures
Frugae Cleanthea. Petite hinc, juvenesque, senesque,
Finem animo certum, miserisque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet, Quid ? quasi magnum
Nempe diem donas ? Sed cum lux altera venit,
Jam cras hesternum consumpsimus. Ecce aliud cras
Egerit hos annos, et semper paulum erit ultra.
152. Vivis, cras cinis, et Manes, et fabula fies :
Vive memor lethi : fugit hora : hoc quod loquor, inde est.

VIDA

DE

TITO LUCRECIO CARO

Nasceu Lucrecio, segundo refere a chronica de Eusebio, doze annos depois de Cicero, no consulado de Lucio Licinio Crasso e Quinto Mucio Scevola, no anno de 658 da edificação de Roma. Elle mesmo se matou a si de idade de quarenta e quatro annos. Haviam-lhe dado uma tal bebida, que o fez cair em um furor. Este lhe deixava seus intervallos, e n'estes compoz seis livros de *Rerum Natura*, onde explica muito por extenso a physica de Epicuro. Dedicou o seu poema a Memmio, que havia sido seu condiscipulo, e sem duvida tinha as mesmas opiniões que Lucrecio. A mesma chronica de Eusebio refere que depois da morte d'este poeta lhe corrigiu Cicero esta sua obra; contudo Cicero só uma unica vez falla d'elle nos seus escriptos ¹.

Nunca homem algum teve atrevimento mais insolente de negar a Providencia do que Lucrecio;

¹ Ad Q. Fratr., ep. 11, lib. 2.

nem ninguém fallou com menos respeito ácerca da Divindade. Mas quanto ao seu estylo tem muita nobreza, muito vigor e genio, sendo que os seus versos são muito apartados da doçura e harmonia dos de Virgilio, a quem parece que Lucrecio tinha precedido muitos seculos. Se olharmos para esta parte, José Escaligero affirmou que não havia melhor auctor latino do que Lucrecio, porém este voto não é seguido dos homens de melhor gosto. Tem sido questão entre os eruditos, se Lucrecio escreveu mais do que os seis livros que nos restam; nós não decidimos nada, o que sómente dizemos é que os seis que temos, *graviter, et eleganter, et docte scriptos esse*, fallando do que respeita ao estylo e deducção do poema, aindaque os erros essenciaes de doutrina são intoleraveis.

A respeito d'este escriptor, veja-se Morhof., *Polyh. litter.*, lib. 4, cap. 11, n.º 12, Rollin, *Hist. Ant.*, tom. 12.º, pag. 95, Borrich. e Walch. na idade de oiro da latinidade.

A melhor edição é a de Creechio feita em Londres em 1682.

EX T. LUCRETII CARI

LIBRO PRIMO

VERS. 1

Æneadam genetrix, (cui)... rident æquora ponti,...

VERS. 9

Placatumque nitet diffuso lumine cœlum,....

VERS. 25

Te sociam studeo scribundis versibus esse,
 Quos ego de rerum natura pangere conor
 Memmiadæ nostro; quem tu, Dea, tempore in omni
 Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
 Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem:
 Effice, ut interea sera mœnera militiæ
 Per maria, ac terras omneis sopita quiescant.
 Nam tu sola potes tranquilla pace juvare
 Mortaleis: quoniam belli fera mœnera Mavors
 Armipotens regit: (huic)... suaveis ex ore loquellas.

VERS. 41

Funde, petens placidam Romanis incluta pacem.
 Nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo

Possumus æquo animo, neque Memmi clara propago
Talibus in rebus communi de'sse saluti.

VERS. 85

(Aulidis in portu) Triviai virginis aram
Iphianassai turparum sanguine foede
Ductores Danaum delecti, prima virorum.
Cui simul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profusa est,
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, et hunc propter ferrum celare ministros,
Aspectuque suo lacrimas effundere civeis:
Muta metu, terram genibus summissa petebat:
Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donarat nomine regem.
Nam sublata virum manibus tremebundaque ad aras
Deducta'st, non ut, solemnī more sacrorum
Perfecto, posset claro comitari Hymenæo:
Sed casta incestu nubendi tempore in ipso
Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
Exitus ut Classi felix, faustusque daretur.
Tantum religio potuit suadere malorum!

VERS. 270

Accipe præterea, quæ corpora tute necess' est
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, Venti vis verberat incoita pontum,
Ingenteisque ruit naveis et nubila differt:
Interdum rapido percurrrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos

Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur Venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant:
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens silvarum, arbustaque tota:
Nec validi possunt pontes venientis aquai,
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Mollibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent Venti quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuerit,
Quamlibet in partem trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt Venti corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

EX LIBRO SECUNDO

VERS. 1

Suave, mari magno turbantibus æquora Ventis,
E tetra magnum alterius spectare laborem;

Non quia vexari quemquam'st jucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas, quia cernere suav'st.
Suave etiam belli certamina magna tueri,
Per campos instructa tua sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita Doctrina sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcumque'st! Nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?

VERS. 589

Principio tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Adsidue renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ:
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Unde etiam fluidas frondeis, et pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.
Quare magna Deum mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix hæc dicta'st corporis una.
Hanc veteres Graiùm docti cecinere Poetæ

Sublimem in curru bijugos agitare leones :
 Aeris in spatio magnam pendere docentes
 Tellurem ; neque posse in terra sistere terram.
 Adjunxere feras, quod quamvis effera proles
 Officiis debet molliri victa parentum :
 Muralique caput summum cinxere corona :
 Eximiis munita locis quia sustinet urbeis :
 Quo nunc insigni per magnas prædita terras
 Horrifice fertur divinæ matris imago.
 Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
 Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
 Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
 Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
 Matris, et ingrati genitoribus inventi sint,
 Significare volunt indignos esse putandos,
 Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
 Concava, raucisonoque minantur cornua cantu ;
 Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis,
 Telaque præportant violenti signa furoris,
 Ingratos animos, atque impia pectora volgi
 Contrerrere metu quæ possint numine Divæ.

Ergo cum primum magnas invecata per urbeis
 Munificat tacita mortaleis muta salute :
 Ære atque argento sternunt iter omne viarum
 Largifica stipe ditantes, ninguntque rosarum
 Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.
 Hic armata manus (Curetas nomine Graii
 Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
 Ludunt, innumerumque exsultant sanguine læti ; et
 Terrificas capitum quatientes numine cristas,

Dictæos referunt Curetas, qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus.
Propterea magnam armati matrem comitantur,
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.

EX LIBRO TERTIO

VERS. 991

(Nunc) ea nimirum quæcumque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus (ut fama'st) cassa formidine torpens:
Sed magis in vita Divûm metus urget inanis
Mortaleis, casumque timent, quemcumque ferat Fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem possent reperire profecto,
Quamlibet immani profectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui Terrai totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.

Sed Tityos nobis hic, (turpi ardore) jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor :
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere a populo fasceis, sævasque secureis
Imbibit: et semper victus, tristisque recedit.
Nam petere imperium, quod inane'st, nec datur unquam,
Atque in eo semper durum sufferre laborem,
Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a summo jam vertice rursus
Volvitur, et plani raptim petit æquora campi.

Deinde animi ingratam naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam:
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt, foetusque ferunt, variosque lepores:
Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam,
Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas,
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Cerberus et Furiæ jam vero, et lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc nequæ sunt usquam, neque possunt esse profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, celerisque luella
Carcer, et horribilis de saxo jactu'deorsum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ:
Quæ tamen etsi absunt, at mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magis hæcne in morte gravescant :
Hinc Acherusia sit stultorum denique vita.

VERS. 1066 — 1070

Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis quoque noscere, et unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus.
Quod sibi quisque velit, nescire, et quærere semper,
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum'st subitoque revertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ:
Aut abit in somnum gravis, atque obliviam quærit:
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit; at, quum scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, et angit,
Propterea morbi quia causam non tenet æger.
Quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum;
Temporis æterni quoniam, non unius horæ
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.

Denique tantopere in dubiis-trepidare periclis,
Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido?
Certe equidem finis vitæ mortalibus adstat,
Nec devitari lethum pote quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque;
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur

Cætera: post aliud, cum contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantes;
Posteraque in dubio'st fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.

Nec prorsum vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere sæcla:
Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit;
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitæ fecit, et ille,
Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

EX LIBRO QUARTO

(Nunc agere incipiam tibi quæ simulacra vocamus)

VERS. 388

Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur:
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.
Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur: at adsiduo insunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Cum permensa suo sunt cælum corpore claro.

VERS. 402

Atria versari, et circum cursare columnæ

Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
Non supra sese ruere omnia tecta minari.

VERS. 455

Denique cum suavi devinxit membra sopore
Somnus, et in summa corpus jacet omne quiete;
Tunc vigilare tamen nobis, et membra movere
Nostra videmur, et in noctis caligine cœca
Cernere censemur solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco, cœlum, mare, flumina, monteis
Mutare, et campos pedibus transire videmur,
Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique cum constet, et reddere dicta tacentes.
Cætera de genere hoc mirando multa videmus.

VERS. 1147

Hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci:
Adtribuunt ea, quæ non sunt his commoda vere.
Multimodis igitur pravas, turpeisque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere.

VERS. 1154

Nigra melichroos est: immunda, et foetida, akosmos:
Cæsia, palladion: nervosa, et lignea dorkas:
Parvola, pumilio, chariton mia, tota merum sal:
Magna, atque immanis, kataplexis, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, traylizei: muta, pudens est:
At flagrans, odiosa, loquacula lampadion fit:

Ischnon e'romenion tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: radine vero est, jam mortua tussi:
At gemina et māmmosa, Ceres est ipsa ab Iaccho:
Simula, silene ac satura'st: labiosa, philema.
Cætera de genere hoc longum'st, si dicere coner.

EX LIBRO QUINTO

VERS. 223

(Nascendo) puer, ut sævis projectus ab ondis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum'st,
Quoi tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta feræque:
Nec crepitacula eis opu'sunt, nec cuiquam adhibenda'st
Almæ nutricis blanda, atque infracta loquela:
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cœli.
Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.

Principio quoniam terrai corpus, et humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant:
Debet tota eadem mundi natura putari.

VERS. 1116

Quod si quis vera vitam ratione gubernet;
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo: neque enim'st unquam penuria parvi.
At claros se homines voluere esse, atque potenteis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam:
Necquicquam, quoniam ad summum succedere honorem
Certantes, iter infestum fecere viai.
Et tamen e summo quasi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in tartara tetra:
Ut satius multo jam si parere quietum,
Quam regere imperio res velle, et regna tenere.

VERS. 1280

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile'st ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, et item silvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, postquam sunt cognita primum;
Posterior ferri vis est, ærisque reperta:
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus,
Quo facilis magis est natura, et copia major:
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, et volnera vasta serebant,
Et pecus atque agros adimebant. Nam facile ollis
Omnia cedebant, armatis nuda, et inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.

EX LIBRO SEXTO

VERS. 1088

Nunc, ratio quæ sit moribus, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expeditam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis;
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare: ea cum casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt Cælum, fit morbidus aer.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
Per Cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta est
Intempestivis pluviisque, et solibus icta.
Nonne vides etiam Cœli novitate, et aquarum
Tentari, procul a patria quicumque domoque
Adveniunt? Ideo quia longe discrepat aer.
Nam quid Britannum Cælum differre putamus,
Et quod in Ægypto est, qua Mundi claudicat axis?
Quidve, quod in Ponto est, differre a Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cum quatuor inter se diversa videmus,
Quatuor a ventis, et Cœli partibus esse;
Tum color et facies hominum distare videntur
Largiter, et morbi generatim sæcla tenere.

VERS. 1136

Hæc ratio quondam morborum, et mortifer testus
Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhaust civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,
Aera permensus multum, camposque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.

Principio caput incensum fervore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes:
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via septa coibat,
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
Inde ubi per fauces pectus complerat, et ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris;
Omnia tum vero vitai claustra lababant.
Spiritis ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso;
Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Assidue comes, et gemitu commista querela.
Singultusque frequens noctem persæpe, diemque
Conripere assidue nervos et membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam ferverescere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et simul luceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est, per membra sacer cum dicitur ignis,

Intima pars homini vero flagrabat ad ossa;
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, intus.
Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum et frigora semper,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacentes corpus in undas;
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans,
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore,
Quipe patentia cum totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata animi mens in mærore, metuque,
Triste supercilium, furiosus voltus, et acer,
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures,
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus,
Sudorisque madens per collum splendidus humor;
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque per fauces raucas vix edita tussi.
In manibus vero nervi trahier, tremere artus,
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat; item ad supremum denique tempus
Compressæ nares; nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimio rigida post strati morte jacebant;
Octavoque fere candenti lumine Solis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum si quis, ut est, vitarat funera lethi,

Ulceribus tetrīs, et nigra proluvie alvi;
Posterior tamen hunc tabes lethumque manebat;
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires, corpusque fluebat.

VERS. 1208

Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, et perdebant lumina partim:
Usque adeo mortis metus his incesserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunectarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibu'sæcla ferarum
Exibant silvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta;
Nec ratio remedi communis certa dabatur:
Nam quod alis dederat vitales aeris auras
Volvere in ore licere, et Cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum et magnopere unum
Ærumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat

Funera respectans, animam et mittebat ibidem;
Idque vel imprimis cumulabat fenere ufuns.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis aliis avidi contagia morbi:
Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitai nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paulo post turpi morte, malaque
Desertos, opis expertes, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, et bucera sæcla.
Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum congebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat;
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur;
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor, et armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languēbant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus, et patribus natos super edere vitam;
Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca, tectaque, quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.

Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora, silanos ad aquarum strata jacebant,

Interclusa anima nimia ab dulcedine aquai.
Multaque per pópuli passim loca prompta, viasque
Languida semi animo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, et pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
Omnia denique sancta Deum delubra repletat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus cœlestûm templa manebant,
Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.
Nec jam religio Divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus semper consuerat humari;
Perturbatus enim totus trepidabat, et unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vis subita, et paupertas horrida suasit;
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faces, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

FINIS EXCERPTORUM EX T. LUCRETIO CARO

5/

Digitized by Google

